

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: «УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Виконав: студент 4 курсу,
гр. ЕХ 41

Спеціальності 073 «Менеджмент»
Освітньо-професійної програми
«Менеджмент бізнес-процесів»

_____ Антон ЧЕРВІНСЬКИЙ

Керівник наукової роботи: доктор
економічних наук, професор

_____ Дмитро БАБИЧ

Рецензент:

Харків – 2023

ЗАВДАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1.ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ»	7
1.2. РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА, ЙОГО СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА.....	14
1.3. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА.....	25
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПРАТ «CRAFTSERVICE»	33
2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «CRAFTSERVICE».....	33
2.2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПРАТ «CRAFTSERVICE»	41
2.3 Розробка заходів щодо підвищення ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПРАТ «CRAFTSERVICE»	47
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

У сучасних умовах України особливо важливо створювати сприятливі умови для розвитку промислових виробництв, які були б економічно ефективними, а також підвищувати конкурентоспроможність продукції. Однією з головних завдань є активізація інвестицій у реальний сектор економіки та подолання тенденції зменшення активної складової основних засобів. Це можна досягти шляхом збільшення нагромаджень і амортизаційних коштів. Крім того, необхідно вдосконалювати галузеву і технологічну структуру капіталовкладень, забезпечуючи їх ефективне використання та спрямованість на перспективні напрями розвитку.

Відповідно до закономірностей економічної динаміки, для досягнення зростання необхідно здійснювати інвестиції високоефективних базових технологічних нововведень і ресурсозберігаючих виробництв.

Головною метою використання інвестиційного потенціалу є створення нових інноваційно-технологічних систем, котрі забезпечать високу ефективність та рентабельність при їх впровадженні у процес відтворення. Динаміка функціонування основного капіталу і ефективність обігу основних засобів та інших виробничих ресурсів залежать від закономірностей процесу нагромадження.

Ефективне використання фонду нагромадження, зокрема за допомогою ресурсощадних та інтенсивних факторів виробництва, стає все більш важливим. Таким чином, раціональне використання виробничо-ресурсозберігаючих заходів підприємств створює активну базу для формування інвестиційних ресурсів, які подальше спрямовуються на відновлення основних засобів та забезпечення конкурентоспроможності виробництва. Сучасні процеси відновлення мають свої закономірності та особливості, що впливають, передусім, з переходу економіки до ринкової системи господарювання та інтенсивного шляху розвитку. Впровадження виробничо-ресурсозберігаючих заходів має вплив на економічний зріст виробництва у багатьох аспектах, включаючи швидше освоєння нової

техніки та зменшення втрат від її старіння, збільшення амортизаційних відрахувань та впровадження нових прогресивних форм організації та управління виробництвом.

У світовій науковій літературі відомі вчені, такі як Г. Ганшер, Г. Губерт, А. Кізер, Л. Мар, Б. Міланер та інші, які досліджували питання, пов'язані з розвитком виробництва, інноваційною діяльністю та новими технологіями. Проте, практичний досвід показує, що їхні теоретичні та методологічні підходи можна успішно використовувати тільки з урахуванням специфіки вітчизняної економіки та при необхідності відповідної корекції.

Розвиток сучасного виробництва залежить від рівня його інтенсифікації, який можна підвищити лише на основі ресурсоощадного підходу.

Мета даної дипломної роботи полягає у вивченні теоретичних аспектів ресурсосбереження, проведенні аналізу ефективності його використання, а також у розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій з ефективного управління ресурсосбереженням на транспортному підприємстві в умовах ринку.

Об'єктом дослідження є ресурсосбереження Приватного акціонерного товариства «CraftService».

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних аспектів та практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління ресурсосбереження підприємства.

Методологічний підхід до дослідження включав використання різноманітних методів для розробки та оптимізації системи використання ресурсосбереження на підприємстві. Для обґрунтування категоріально-понятійного апарату було використано методи теоретичного узагальнення. При розробці класифікації ресурсів та складових ресурсосбереження підприємства, а також систематизації показників оцінки ресурсосбереження, були використані методи групування та систематизації. Для аналізу особливостей використання окремих складових ресурсосбереження на транспортних підприємствах було застосовано метод анкетування.

Дослідження базувалося на широкому спектрі інформаційних джерел, таких як законодавчо-нормативні акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, монографії, навчальні посібники та підручники, наукові статті в періодичних виданнях, офіційні статистичні матеріали та звітність підприємства. Використання цих джерел надало підстави для обґрунтування теоретичних аспектів дослідження та отримання актуальних даних для аналізу ефективності використання ресурсосбереження на транспортному підприємстві в ринкових умовах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у подальшому розвитку теоретичних основ управління ресурсосбереження підприємств та розробки на цій основі методичних і практичних рекомендацій з обґрунтування заходів підвищення ефективності управління ресурсосбереження транспортного підприємства, а саме:

- сформовано схему управління ресурсосбереження транспортного підприємства на основі процесно-системного підходу через визначення процесів, що характеризують формування і використання ресурсосбереження підприємства та складових ресурсосбереження транспортного підприємства й факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають на процеси управління ресурсосбереження Мтранспортного підприємства;

- досліджені базові характеристики та структуру ресурсосбереження шляхом включення в його склад інформаційної та організаційної складової як інтегральних ресурсів, що, на відміну від існуючих підходів, суттєво розширює розуміння сутності та відтворюваності ресурсосбереження підприємства.

У дипломній роботі було визначено шляхи покращення управління ресурсосбереженням на автотранспортних підприємствах шляхом заощадження матеріальних ресурсів. Це досягається за рахунок збільшення обсягу пропонованих послуг при збереженні тих самих умов перевезень, зниження ремонтпридатності та металомісткості машин, механізмів і агрегатів шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу, а також заміни традиційних конструктивних двигунів та паливних систем на нові, вдосконалені та модернізовані варіанти.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічний зміст та значення поняття «ресурсосбереження»

Термін «ресурсозбереження» охоплює концепцію і практику ефективного використання ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

В контексті економіки ресурсозбереження орієнтоване на ефективне використання природних, матеріальних, фінансових та людських ресурсів з метою забезпечення максимальної користі при мінімальних затратах.

З урахуванням прикладних наук, ресурсосбереження можна трактувати як характеристику силового поля, де визначається енергетична спроможність часток для виконання роботи при переміщенні з однієї точки простору в іншу (тобто їх потенційна енергія). Це поняття також пов'язане з енергетичними та магнітними потенціалами, а також потенціалами векторних полів.

Варто зазначити, що терміни "ресурси", "можливості" та "сбереження" не можна використовувати як синоніми для визначення категорії "ресурсосбереження", оскільки кожен з них має власне значення. З метою з'ясування цих термінів, важливо розглянути їх більш докладно.

Ресурси можуть бути економічними або вільними. Економічні ресурси є обмеженими і за їх використання потрібно платити, тобто вони вимагають витрат. Вільні ресурси, з іншого боку, доступні в необмеженій кількості і не потребують платежів для їх використання. Розділ ресурсів на економічні та вільні є умовним, оскільки певний ресурс може вважатися економічним або вільним залежно від обставин (наприклад, вода може бути економічним ресурсом під час посухи, але вільним - під час дощів).

Загалом, ці терміни мають відмінне смислове навантаження, і для більшої ясності розуміння категорії ресурсосбереження варто детальніше розглянути кожен з них.

Частина економічних ресурсів, які залучені до процесу виробництва товарів і послуг, називаються факторами виробництва.

Основними ознаками економічних ресурсів є:

- 1) обмеженість (дефіцитність), що означає рідкість, дефіцит ресурсів, їх кількісну скінченність, доступність для людства в конкретний момент простору і часу;
- 2) взаємодоповнюваність (компліментарність) та взаємозамінність ресурсів.
- 3) нерівномірність ресурсів, яка означає, що вони розмішуються нерівномірно в просторі. Нерівномірність ресурсів частково компенсується їх мобільністю - здатністю переміщуватися у просторі;
- 4) вартісна стабільність як ознака ресурсів проявляється у процесі вибору виду ресурсу на основі порівняльного аналізу майбутнього корисного ефекту із вартістю одиниці ресурсу в теперішній момент часу.

Виділяють такі відмінні риси ресурсів: по-перше, обов'язкова наявність певної форми (матеріальної, нематеріальної або грошової); по-друге, джерело кожного з ресурсів підприємства є лише зворотним боком однієї медалі. Тобто, коли є ресурс, обов'язково є й джерело його надходження.

Для економічної науки більш характерним є вживання поняття «ресурси» множині, оскільки «ресурс» в однині вживається як технічна характеристика будь-якого об'єкта.

Можливість - це прихована тенденція розвитку наявної дійсності. В ході перетворення можливості в дійсність з'являються нові можливості. Такий процес є процесом розвитку явища. З посиланням на А.Г. Спіркіна, І.П. Отенко вважає, що необхідними факторами перетворення можливості на дійсність є дія певного закону та наявність відповідних умов [6].

Підсумовуючи теоретичний аналіз категорії «можливість» в контексті економічного потенціалу, можливістю слід називати таку ситуацію у зовнішньому середовищі економічної системи, що відображає найбільш вірогідний варіант розвитку певних факторів впливу і чинить сприятливий (позитивний) ефект на

процес її розвитку. По відношенню до об'єкта дослідження можливість може стати як системою зовнішнього стимулювання, так і зовнішнього стримування.

Категорія «здатності» також не є однозначною у розумінні.

В.П. Мікловда та Н.Ю. Кубіній визначають: здатності - це внутрішні умови, які дозволяють господарській системі використовувати ресурси [8].

Н.Г. Калюжна визначає здатності як наявність у об'єкта певних властивостей, що можуть стати передумовою реалізації його можливостей у певній галузі [7].

Із зазначеним трактуванням можна не погодитись, так як здатність і можливість мають різні джерела походження по відношенню до об'єкта - внутрішню (здатність) та зовнішню (можливість).

Вважаємо, що здатностями є певні сформовані механізми в економічній системі, що дозволяють їй виконувати дії, роботи, операції з використання ресурсів.

Проведений аналіз сутності поняття «ресурсосбереження» вказує на неоднозначність підходів у його трактуванні, багатогранність та складну компоненту будову, а його розуміння залежить від мети дослідження. Інтерес наукових кіл до проблем дослідження потенціалу в різні історичні періоди відрізнявся як інтенсивністю, так і напрямком наукових пошуків.

В основу періодизації етапів еволюції трактування поняття економічного ресурсосбереження пропонуємо взяти напрацювання групи авторів, які виділяють наступні періоди:

- 1920-1970 рр.;
- 1970-1990 рр.;
- 1990- наш час.

Перший етап еволюції потенціалу характерний тим, що потенціал як економічна категорія розглядається на рівні галузі та національної економіки. Першопрохідцями виступили академік К.Г. Воблій (1924 р.) та В.Вейц (1927 р.). К.Г. Воблій визначав т. з. потенціал виробничих сил, розуміючи під ним потенційну можливість країни виробляти матеріальні блага для задоволення

потреб населення [10]. В. Вейц же визначає потенційні виробничі сили, які є не тільки матеріальними елементами, а також тими чи іншими матеріальними умовами, за яких здійснюється виробничий процес.

Другий етап еволюції дослідження потенціалу характеризується ресурсним підходом, за яким його трактують як певну сукупність ресурсів та засобів, які можна залучити у виробничу діяльність підприємства.

Домінування ресурсної концепції потенціалу в економічній літературі в цей період пояснюється екстенсивними формами господарювання, пов'язаних із широкомасштабним освоєнням природних ресурсів країни та розвитку її промисловості шляхом будівництва нових промислових об'єктів.

Науковцями, які займалися проблемами потенціалу в даний період, були О.І. Анчишкін, Л.І. Абалкін, В.М. Архангельский та інші.

Третій етап характеризується множинністю підходів до трактування та структуризації економічного потенціалу підприємства. Власне під потенціалом часто розуміють певну сукупність можливостей економічної системи. Залишається невирішеною проблема чіткого визначення елементів структури потенціалу. На цьому етапі проблемами економічного потенціалу займалися і займаються Є.В. Лапін, О.С. Федонін, О.І. Олексюк, Н.С. Краснокутська, І.П. Отенко та інші [12].

Аналіз праць закордонних науковців дозволив зробити висновок про існування декількох теоретичних підходів до розуміння сутності економічного потенціалу: ресурсного, результативного, підходу можливостей та здатностей.

Перший варіант ресурсного підходу розглядає потенціал як деяку сукупність ресурсів підприємства чи іншої господарської системи, що є в наявності, а його оцінка зводиться до аналізу активів, що знаходяться на балансі підприємства, без врахування оцінки їх взаємодії у процесі господарської діяльності.

Друга позиція ресурсного підходу розглядає економічний потенціал як сукупну спроможність ресурсів економічної системи виробляти продукцію, прискорювати науково-технічний прогрес та/або вирішувати інші завдання

соціально-економічного розвитку. В такому трактуванні потенціалу підкреслюється здатність підприємства як економічної системи реалізувати свою виробничу функцію, тому дану ресурсну позицію можна ще називати потужнісною. Потенціал виражається у таких характеристиках матеріального виробництва, а саме: стан, обсяги, динаміка промислового виробництва, його інфраструктура, наявність резервів, обсяги природних ресурсів та мобільність кадрових ресурсів, а також можливості невиробничої сфери - культурно-технічний рівень населення.

Вважають, що «ресурсний потенціал відображає здатність вирішувати комплексні задачі з виробництва високоякісної продукції та надання всіляких послуг для цілей невинного підйому матеріального та культурного рівня життя народу, підвищення обороноздатності країни в певному проміжку її розвитку».

Результативна концепція розглядає економічний потенціал як результат економічних та виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності. Тобто, об'єктом оцінки є кінцевий результат цілеспрямованої діяльності економічної системи.

Одні з представників результативного підходу до ресурсосбереження, вважають, що економічний потенціал повинен розглядатись у контексті виробничих відносин, які складаються між працівниками, а також управлінським апаратом підприємств, організацій, галузей економіки загалом, з метою повного використання їх потенціалу для створення матеріальних благ і послуг.

У статті, написаній О. Арєф'євою та О. Корєнковим, під потенціалом розуміється сукупність ресурсів, можливостей і запасів, які можуть бути використані для досягнення певної мети або вирішення конкретного завдання.

Слід зазначити, що визначення потенціалу більшості із процитованих авторів є результатом синтезу ресурсної та власне результативної концепцій. Проте, як показав огляд літературних джерел, результативний підхід найбільше відповідає сучасним викликам в економіці, адже дає змогу охопити багатofункціональність діяльності сучасних підприємств.

Відповідно з'являються ринковий, конкурентоспроможний, стратегічний, підприємницький потенціали підприємства та ін.

Для результативного підходу залишається невирішеною проблема ієрархії економічного потенціалу: вважати потенціалом вже досягнутий рівень розвитку економічної системи чи той, який вона може досягнути? Відповідно виділяють досягнутий та перспективний потенціали.

Досягнутий потенціал - це фактичні кількісні та якісні результати діяльності господарської системи, створені за досягнутого рівня розвитку продуктивних сил і ступеня використання її можливостей. Реальний потенціал може проявлятися у наявній сукупності основних фондів, обсягах валової продукції (валового суспільного продукту), прибутку тощо. Статичність у такому трактуванні потенціалу нагадує першу позицію ресурсного підходу - «потенціал як сукупність ресурсів».

Перспективним сбереженням є той результат діяльності економічної системи, коли досягається максимальний рівень її розвитку за рахунок оптимального поєднання ресурсів при найбільш сприятливих для цього умовах. Дане визначення потенціалу близьке до другої ресурсної позиції, а саме «потенціал як потужність економічної системи».

Власне, досягнення можливого результату є і реалізацією потенціалу за даним підходом. Проте очевидно, що з тих чи інших причин можливі відхилення фактичних показників діяльності підприємства від бажаних (можливих). В.П. Мікловда, Н.Ю. Кубіній пропонують виділяти внутрішні та зовнішні причини їх виникнення [8].

Внутрішні причини включають:

1. Методичні фактори, які пов'язані з можливими помилками при оцінці фактичного стану.
2. Кадрові проблеми, які проявляються у недостатній професійній здатності виконати поставлені завдання.
3. Інформаційні вади, що виникають внаслідок некоректної інформаційної бази при оцінці фактичного стану.

4. Управлінські проблеми, які виявляються в неефективному управлінні потенціалом та його складовими.
5. Культурні аспекти, які відображають невідповідність внутрішньої культури системи потенціалу.

Впливи зовнішніх екстерналій, що виникають внаслідок невідповідності результатів економічної системи очікуванням, пов'язані з макроекономічним середовищем, включаючи політичні, ринкові, законодавчі та інші фактори.

Наша точка зору підкреслює прагматичний підхід даного підходу, який дозволяє будувати, аналізувати та оцінювати систему економічного потенціалу залежно від конкретних цілей та завдань. Відмінність даного підходу від більшості трактувань потенціалу полягає в тому, що автори підтримують думку Б.Є. Бачевського про необхідність розрізняти потенціал і його носія. Носій потенціалу може бути будь-яким природним або штучним процесом, який має властивість потенціалу відносно зовнішнього середовища. Потенціал не може існувати окремо від свого носія.

Цей підхід дозволяє зосередитися на конкретних цілях і завданнях та розглядати систему економічного потенціалу з практичної точки зору. Відмінність від більшості трактувань полягає в розрізненні потенціалу і його носія. Носій потенціалу може бути будь-яким природним або штучним процесом, який виявляє властивість потенціалу щодо зовнішнього середовища. Потенціал не може існувати окремо від свого носія.

Такий підхід дозволяє пояснити природу потенціалу і підтвердити, що ресурси, можливості, здатності та інші елементи належать до потенціалу. В процесі формування ресурсосбереження підприємства проявляються такі основні властивості потенціалу: цілісність, динамічність, поліструктурність, взаємозв'язок і взаємодія елементів, складність, здатність до розвитку, унікальність, синергійність.

Ці властивості економічних систем дозволяють формулювати загальні постулати, які слід враховувати при формуванні ресурсосбереження підприємства.

Структура потенціалу підприємства повинна мати такі основні характеристики: стійкість, стабільність, гнучкість, пропорційність, збалансованість і т. д.

Однак, відповідно до даного підходу, трудовий, інфраструктурний та інформаційний потенціали не можуть бути однозначно віднесені до об'єктивних або суб'єктивних складових. Ми вважаємо це недоліком даного підходу.

Отже, після ретельного аналізу збереження та потенціалу можна зробити висновок про складність і широкий спектр цього поняття. Були визначені основні компоненти, розкрита структура потенціалу економічної системи та показано його місце у відношенні до ресурсосбереження. Наступним кроком дослідження повинно бути визначення ресурсосбереження на підприємстві та розуміння його ролі в загальній структурі ресурсосбереження.

1.2. Ресурсосбереження як складова економічного потенціалу підприємства, його сутність і структура

Вище проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що ресурсосбереження займає найнижчий рівень у структурі економічного потенціалу підприємства. Ресурсосбереження базується на економічних ресурсах, які були визначені раніше. Далі ми розглянемо поняття "ресурсосбереження" детальніше.

У таблиці наведені основні визначення ресурсосбереження, які запропонували вітчизняні та закордонні вчені. Таблиця 1.1

Після аналізу різних підходів до визначення ресурсосбереження ми прийшли до висновку, що це не просто сукупність ресурсів, а складна система взаємодіючих різних типів ресурсів. Управлінські спроможності персоналу підприємства є основною силою, що стимулює цю взаємодію. Враховуючи це, ми пропонуємо таке визначення ресурсосбереження: ресурсосбереження - це система наявних ресурсів у підприємства і тих, які воно може мобілізувати та використовувати для забезпечення ефективної діяльності. На підставі вищезазначеного можна виділити основні характеристики ресурсосбереження:

1. Ресурсосбереження є системою, де елементи взаємодіють між собою.
2. Ресурсосбереження є динамічним утворенням, яке не обмежується механічним додаванням елементів.
3. Для ресурсосбереження характерна дія закону синергії, коли сукупний ефект взаємодії елементів перевищує суму окремих ефектів.
4. Оптимальність структури ресурсосбереження вимагає взаємодії його елементів для ефективного функціонування.
5. Складові ресурсосбереження повинні бути відповідними цілям та завданням діяльності підприємства.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «ресурсосбереження»

Автор, рік	Визначення ресурсосбереження
Комаров М.А., 2002	система ресурсів, взаємопов'язана система фізичних, енергетичних та інформаційних ресурсів, а також самих працівників, які використовують або можуть використовувати ці ресурси у процесі виробництва матеріальних благ і послуг. [33]
Стексова С.Ю., 2007	Під "сукупністю накопичених ресурсів господарюючого суб'єкта" мається на увазі сукупність ресурсів, які нагромаджені у господарюючій організації і визначають можливості цієї системи здійснювати свою спрямовану на досягнення цілей діяльність, з урахуванням впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів середовища.
А.А. Томпсон, А.Дж. Стрікланд, 2009	Ресурсосбереження компанії включає в себе сукупність накопичених досвіду і знань, інтелектуального капіталу, конкурентних можливостей, унікальних навичок, стратегічних активів та досягнень на ринку, які є важливими для успішної конкурентної боротьби. Успіх в цій боротьбі також залежить від кількості цих ресурсів та здатності компанії ефективно мобілізувати їх в потрібний момент. [24]
Свіргун О.М., Соколовська В. В., 2010	Ресурсоспроможність підприємства визначається сукупністю ресурсів, що перебувають у його розпорядженні, а також здатністю працівників і менеджерів ефективно використовувати ці ресурси для виробництва товарів і послуг з максимальним прибутком.
Берднікова Л.Ф., 2011	Характеристика ресурсного потенціалу підприємства включає наявність виробничих, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути використані для ефективного функціонування в поточному періоді. Також розглядаються резерви і можливості по мобілізації цих ресурсів, що можуть бути використані для забезпечення безперервної та економічно вигідної роботи в перспективі. [25]
Материнська О.А. Ярова А.О., 2012	Ресурсний потенціал підприємства охоплює різноманітні матеріальні, нематеріальні, трудові та фінансові ресурси, а також вміння та здібності працівників ефективно використовувати ці ресурси. Цей потенціал спрямований на досягнення місії підприємства і реалізацію поточних та стратегічних цілей. [26].

Ці характеристики ресурсосбереження проявляються під час його формування, що включає визначення характеристик накопичених ресурсів підприємства, їх структуризацію та створення організаційних форм для ефективного використання.

Формування ресурсосбереження починається з моменту створення самого підприємства і може продовжуватися постійно, оскільки пріоритети діяльності підприємства є динамічними. Умовно цей процес можна розділити на декілька послідовних етапів:

1) Етап ідентифікації. На основі встановлених цілей та пріоритетів діяльності підприємства, визначається набір необхідних економічних ресурсів та їх структура, оцінюються їх потенціал, джерела та носії;

2) Етап стабілізації передбачає налагодження стійких зв'язків між ресурсами та отримання корисного ефекту від реалізації ресурсосбереження ;

3) Етап оптимізації означає пошук найбільш ефективного співвідношення структури ресурсосбереження з точки зору максимізації очікуваного корисного ефекту від реалізації ресурсосбереження підприємства.

На сьогоднішній день не існує єдиного, загальноприйнятого підходу до визначення елементного складу ресурсосбереження. Проте можна виділити певні тенденції щодо включення окремих груп ресурсів до складу ресурсосбереження:

- Фінансові ресурси є необхідним елементом ресурсосбереження безперечно.
- У більшості випадків інформаційні ресурси також включаються до ресурсосбереження.
- Ресурси, пов'язані з людським фактором, присутні в різних авторських підходах під різними назвами, такими як трудові, людські або кадрові ресурси.
- Матеріально-технічне забезпечення включає цілу групу ресурсів, які можуть визначатися різними способами.

Включення інноваційних чи інвестиційних ресурсів до складу ресурсосбереження не є виправданим, оскільки вони відображають функціональне призначення різних груп ресурсів у підприємстві. Науково-

технічний прогрес також не можна вважати ресурсом, оскільки він є об'єктивним фактором, що впливає на формування елементів ресурсосбереження.

Включення природних ресурсів до складу ресурсосбереження в найбільш загальному розумінні може бути некоректним. Вважаємо, що до ресурсосбереження слід відносити лише ту частину природних ресурсів, яка має економічну цінність і підлягає ефективному використанню, а не усі природні ресурси загалом.

Виходячи із відміченого вище, доцільно включати до ресурсосбереження наступні ресурси: технічні, просторові, паливно-сировинні, кадрові, організаційні, фінансові, інформаційні, ділові (рис.1.1).

Рисунок 1.1 – Економічні ресурси підприємства

Технічні ресурси підприємства включають механічні і немеханічні, автоматичні та автоматизовані засоби, що використовуються у господарській діяльності. Вони представлені машинами, обладнанням, пристроями і інструментами, які використовуються для виконання різних операцій на підприємстві. Хоча технічні ресурси часто асоціюються з основними засобами, їх поняття не повністю тотожне. У сучасних умовах також не слід забувати, що інформація, включаючи алгоритми та програмне забезпечення, може бути

розглянута як засіб праці. Важливо не плутати технічні ресурси з терміном "основні засоби", який використовується у бухгалтерському обліку.

Просторові ресурси включають об'єкти нерухомості, які підприємство використовує для своїх потреб. Ці ресурси представлені будівлями та спорудами, які мають свої географічні та фізичні параметри, такі як площа, габарити, стан об'єкта та строк корисного використання. Виділення просторових ресурсів окремою групою пояснюється їхньою специфічністю і відмінністю від інших ресурсів, наприклад, технічних ресурсів, а також їх участю у господарських процесах підприємства.

Паливно-сировинні ресурси включають засоби, які мають природне або штучне походження, матеріальну основу та є носіями певного виду енергії. Ці ресурси трансформуються у продукт або використовуються для надання послуг після взаємодії з іншими ресурсами. Вони можуть бути представлені сировиною, матеріалами, напівфабрикатами та різними видами енергоносіїв.

Інформаційні ресурси є результатом інтелектуальної діяльності людини або групи людей і мають об'єктивний характер. Проте сприйняття та усвідомлення інформації відбуваються через особистісні, світоглядні та інші суб'єктивні ракурси. Включення інформаційних ресурсів до ресурсосбереження підприємства обумовлено їх здатністю допомагати у подоланні невизначеності та прийнятті управлінських рішень.

Визначення фінансових ресурсів є складним і неоднозначним, як показав попередній огляд джерел. Фінансові ресурси можна описати як капіталізовані грошові кошти підприємства, які утворюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Вони використовуються для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат на розширене відтворення або трансформацію в інші види ресурсів.

Фінансові ресурси проявляються у формі грошових фондів і грошових потоків, як відокремлена частина грошових коштів зі специфічним призначенням. Вони відображають відносини власності, характеризуються динамічністю, а їх формування й використання здійснюються на правовій основі.

Серед усіх ресурсів фінансові ресурси є найбільш динамічними та універсальними в процесі відтворення потенціалу підприємства. Кількісно-якісна структура фінансових ресурсів визначає результативність діяльності підприємства в цілому.

Під кадровими ресурсами розуміються працівники, які працюють на підприємстві і виконують завдання, спрямовані на досягнення конкретних цілей, які визначаються та контролюються самим підприємством. У сучасних умовах розвитку економіки, популярним є кадровий аутсорсинг, коли підприємства залучають зовнішніх фахівців, які працюють дистанційно та орієнтуються на результати своєї роботи. Це дозволяє уникнути формалізації відносин між фактичними працівниками та роботодавцями. Таке трактування кадрових ресурсів уникне обмеженості понять "персонал", "штат" або "трудові ресурси", які часто використовуються на рівні регіону або національного господарства.

Організаційні ресурси включають здатність підприємства до ефективної господарської діяльності, що забезпечується налагодженими організаційними механізмами. Ці ресурси включають організаційно-правову форму підприємства, організаційну структуру, комунікації та регламенти.

Ділові ресурси відображають уявлення людей про стан і результати діяльності підприємства. Вони включають репутацію та імідж підприємства у середовищі контрагентів, споживачів та працівників. Ці ресурси є штучними, оскільки вони виникають внаслідок людських відносин, і вони вторинні, оскільки виникають в результаті діяльності самого підприємства. Ці ресурси сильно залежать від середовища, в якому підприємство функціонує.

Складові ресурсосбереження відображено у таблиці 1.2.

Згідно з наведеним підходом, ресурси, що використовуються підприємством, сприяють формуванню різних компонентів його потенціалу. Запропоновано виділити такі компоненти ресурсного потенціалу підприємства: фінансовий, матеріально-технічний, кадровий, інформаційний та організаційний.

Таблиця 1.2 – Складові елементи ресурсосбереження підприємства

Назва ресурсної групи	Носій ресурсу	Зміст ресурсу
1	2	3
Технічні ресурси	Силові машини, обладнання, транспортні засоби, устаткування, обчислювальна техніка, інвентар, інструмент, запасні частини	Технічний стан і техніко-економічні характеристики
Просторові ресурси	Будівлі, споруди, земельні ділянки, інженерні комунікації	Площа, ступінь зносу, абсолютне розміщення у просторі і відносно об'єктів комунікацій, характер об'єктів
Паливно-сировинні ресурси	Матеріали, сировина, енергоносії	Енергія та її типи
Інформаційні ресурси	Персонал Друковані джерела Електронні джерела Оперативна документація	Інформація (технічна, економічна, технологічна та ін.), об'єкти інтелектуальної власності
Фінансові ресурси	Грошові кошти	Ліквідність, оборотність, достатність
Кадрові ресурси	Постійні і непостійні працівники	Освітньо-кваліфікаційні характеристики, психофізіологічні якості, культура праці, дисципліна праці, здатність до творчої діяльності, комунікації, мотивація
Організаційні ресурси	Установча, оперативна, регламентна, документація	Тип організаційної структури управління, організаційна культура, організаційні регламенти, комунікації, соціально-психологічний клімат в колективі
Ділові ресурси	Працівники підприємства, контрагенти, акціонери, органи держаної влади та самоврядування	Репутація, імідж

О.М. Селезень у своїх дослідженнях зосереджується на декількох аспектах, які становлять основу фінансового потенціалу підприємства. Вони включають наступне:[30]

1. Сукупність фінансових ресурсів підприємства - це всі фінансові активи та резерви, які перебувають під контролем підприємства.
2. Можливості підприємства щодо залучення та ефективного управління фінансовими ресурсами - це здатність підприємства залучати нові фінансові

ресурси та ефективно використовувати наявні з метою досягнення своїх цілей.

3. Забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства - фінансовий потенціал повинен сприяти досягненню планованих тактичних (короткострокових) та стратегічних (довгострокових) цілей підприємства.

Отже, загальною визначення фінансового потенціалу підприємства можна сформулювати як сукупність фінансових ресурсів, які підприємство контролює, а також тих ресурсів, які воно може залучити, з метою досягнення своїх поставлених цілей.

- Для досягнення очікуваного результату фінансові ресурси мають властивість перетворюватися на інші види ресурсів, зокрема на ліквідність. Це процес може супроводжуватися витратами та може вимагати зміни джерел фінансування. Тому в рамках фінансового потенціалу можна виділити наступні складові:

- Власні кошти, які підприємство володіє і використовує відповідно до своїх цілей.
- Залучені кошти, які є тимчасовою безоплатною ресурсною базою підприємства, наприклад, кредиторська заборгованість.
- Позичені кошти, які підприємство отримало на тимчасову платну основу.
- Кошти цільового фінансування, які підприємство отримало безповоротно та безоплатно.

Фінансовий потенціал є системою, яка відображає економічну діяльність як окремих суб'єктів, так і держави в цілому. Він виступає як результат і індикатор фінансових відносин, пов'язаних з отриманням та використанням доходів і прибутків, здійсненням витрат, формуванням і використанням бюджетних фондів, а також здійсненням та отриманням податкових платежів, відрахувань і виплат.

Управління фінансовим потенціалом підприємства - це поетапний процес впливу на фінансовий потенціал з метою забезпечення його стійкості або зміни згідно з поставленими цілями і завданнями підприємства.

Матеріально-технічний потенціал підприємства включає всі матеріальні ресурси, які підприємство утримує і використовує для досягнення своїх цілей і завдань. Цей потенціал характеризується реалізацією можливостей наявних ресурсів та використанням мобілізованих резервів.

У контексті сфери обігу матеріально-технічний потенціал визначається як сукупна спроможність ресурсів і резервів забезпечити реалізацію основних функцій торгівлі. Враховуючи організаційно-управлінське забезпечення використання ресурсів і резервів, а також інфраструктурне забезпечення функціонування ресурсів, можна додати до цього визначення.

Згідно з запропонованою структурою, матеріально-технічний потенціал підприємства включає такі компоненти:

- Технічний потенціал, що складається з технічних ресурсів, які використовуються у виробничих, управлінських та загальногоспоживчих цілях.
- Матеріальний потенціал, який включає матеріали, сировину, паливо, напівфабрикати та інші матеріальні об'єкти, що знаходяться в запасах і становлять матеріальну основу для майбутньої продукції.
- Інфраструктурний потенціал, який забезпечує обслуговування та взаємодію попередніх компонентів, створюючи матеріальні умови для господарських процесів на підприємстві загалом. Це включає об'єкти просторових ресурсів.

Щодо інформаційного потенціалу, існує різноманітність підходів до його розуміння. Проте, найбільш точне визначення може бути наступним: "Інформаційний потенціал підприємства - це сукупність інформаційних ресурсів та їх здатностей до реалізації, що забезпечують умови тривалого розвитку підприємства шляхом генерації, накопичення та використання знань (фактів і правил)".

Так, структура інформаційного потенціалу включає такі компоненти: технологічний, правовий, діловий та кадровий.

Технологічний компонент відіграє економічну роль у налагодженні зв'язків між елементами виробничого процесу та організацією всього процесу виробництва. Він сприяє оптимізації виробничих процесів, підвищенню продуктивності та якості продукції.

Правовий компонент інформаційного потенціалу відображає наявність або відсутність обмежень для реалізації потенціалу підприємства. Він визначає рівень взаємодії підприємства з факторами зовнішнього середовища та юридичну підтримку його діяльності.

Діловий компонент інформаційного потенціалу пов'язаний з організацією інформаційних процесів, обробкою даних, управлінням інформаційними потоками та системами, що допомагають забезпечити ефективну функціонуючу інформаційну систему на підприємстві.

Кадровий компонент інформаційного потенціалу стосується наявності кваліфікованих працівників, здатних ефективно використовувати інформаційні ресурси. Він включає знання, навички та досвід працівників, їхню здатність працювати з інформаційними технологіями та аналізувати дані для прийняття обґрунтованих рішень.

Організаційний потенціал підприємства включає засоби і механізми взаємодії різних ресурсів та їх використання в процесі діяльності з урахуванням цільового та системного підходів. Цей потенціал допомагає досягти синергетичного ефекту від комбінації різних ресурсів для досягнення цілей підприємства.

Організаційна структура управління підприємством представляє собою систему елементів управління, таких як підрозділи, служби та посади, рівні управління та організаційні зв'язки. Вона впорядковує взаємодію між цими елементами для ефективного управління підприємством.

Організаційні регламенти є внутрішніми обмеженнями, формальними або неформальними, які регулюють взаємодію різних суб'єктів управління підприємством. Вони сприяють організації та стандартизації процесів управління для забезпечення ефективності та координації діяльності.

Організаційна культура охоплює всі аспекти діяльності підприємства і визначає норми поведінки, які сформувалися в історичному контексті та підтримуються адміністрацією та працівниками. Вона також визначає філософію управління, ставлення до співробітників та клієнтів, а також домінуючі цінності і норми, що визначають принципи взаємин у підприємстві.

Комунікативні зв'язки відображають взаємодію різних структурних підрозділів підприємства, яка виникає в процесі прийняття, обробки та передачі управлінських рішень, обміну інформацією та коригування організаційних процесів. Це включає передачу інформації, виконання інструкцій, обговорення проблем та спільне здійснення проєктів. Комунікативні зв'язки є важливим елементом ефективної комунікації та сприяють спільному досягненню цілей та гармонійній роботі всієї організації.

Структура ресурсосбереження підприємства, що включає різні компоненти, представлена на рисунку 1.2.

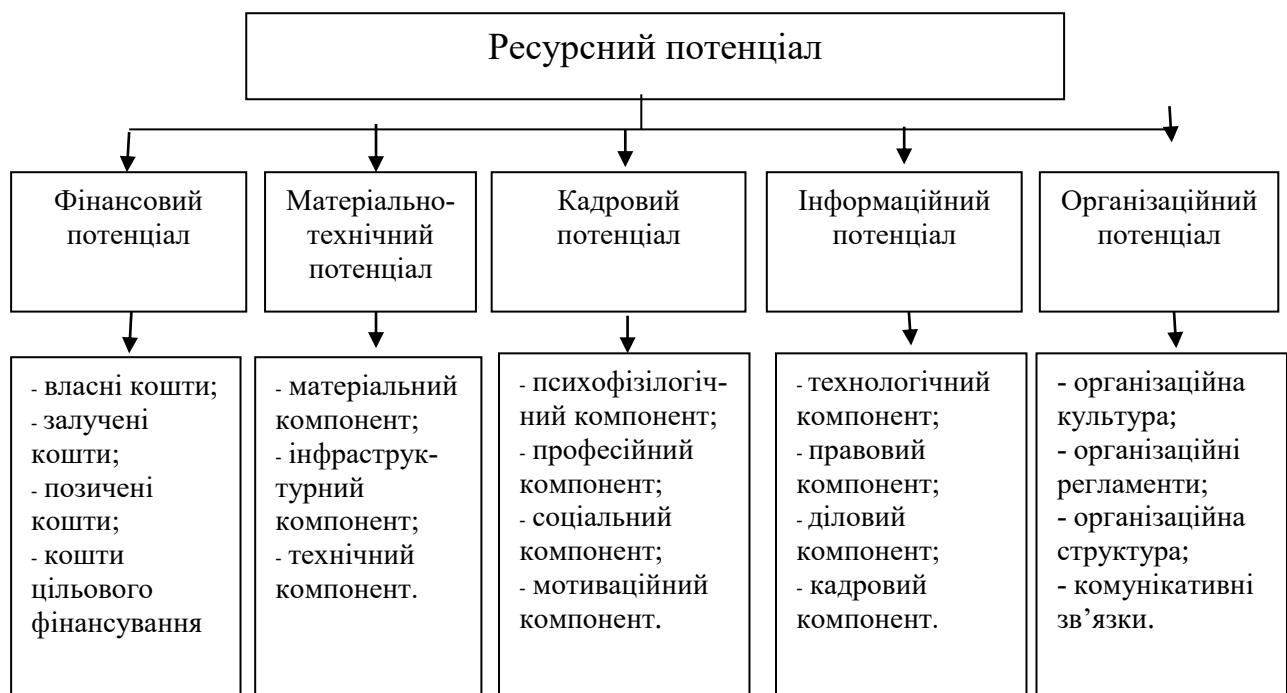

Рисунок 1.2 – Структура ресурсосбереження підприємства

Таким чином, ресурсосбереження - це складна структура, що складається з різних елементів. Воно представляє собою систему наявних ресурсів на

підприємстві, а також можливість мобілізувати та використовувати додаткові ресурси для забезпечення ефективної діяльності. Параметри цих компонентів ресурсосбереження, як кількісні, так і якісні, залежать від конкретної економічної сфери, в якій діє підприємство.

1.3. Методичні основи оцінки використання та управління ресурсосбереження підприємства

Успішність підприємства на ринку залежить від прийняття обґрунтованих управлінських рішень, які базуються на оцінці наявного ресурсосбереження підприємства. Оцінка ресурсосбереження підприємства включає визначення та аналіз кількісних і якісних характеристик ресурсів, а також оцінку економічного ефекту їх використання. Результатом оцінки є чітке інформативне твердження про стан ресурсосбереження, яке є доступним та застосовним. Оскільки ресурсосбереження більше відображає результати минулої діяльності підприємства, ніж загальний економічний потенціал, оцінка базується на фактичних показниках ресурсного забезпечення. Головна мета оцінки полягає визначенні економічного ефекту від використання наявних ресурсів підприємства. Отже, оцінка ефективності ресурсосбереження заснована на використанні окремих показників або їх взаємозв'язку, які відображають результативність функціонування економічної системи.

У найбільш загальному вигляді показники ефективності (E) можна формалізувати наступним чином:

$$E = \frac{\text{Корисний результат}}{\text{Витрати ресурсів}} \quad (1.1)$$

Якщо економічна система досягає корисних результатів, які перевищують зроблені витрати, то її поведінку вважають ефективною. Ефективність може бути

оцінена у різних категоріях, залежно від форми представлення результатів та витрат:

- 1) Економічна ефективність вимірюється у вартісній формі, де результати і витрати оцінюються з фінансової точки зору.
- 2) Технічна ефективність вимірюється у натурально-речовинній формі, де результати і витрати оцінюються з точки зору використання конкретних ресурсів.
- 3) Соціально-економічна ефективність враховує не тільки економічні, але й соціальні наслідки виконаних заходів.

Оцінка ефективності може базуватись на кількісних та якісних показниках. Кількісні показники отримуються шляхом розрахунків, тоді як якісні показники можуть бути визначені експертним шляхом або за допомогою анкетування, особливо якщо кількісний показник неможливо виміряти з певних причин.

Щодо визначення кількості та характеру оцінюваних показників ресурсосбереження, серед науковців існують деякі розбіжності. Їх можна узагальнити таким чином:

- 1) Деякі вчені вважають, що ресурсосбереження слід оцінювати за допомогою одного універсального або інтегрального показника.
- 2) Інші вчені вважають, що оцінка ресурсосбереження має включати загальні та спеціальні показники, які потім можуть бути об'єднані в більш комплексні показники. Окремі показники оцінюють ефективність конкретних аспектів ресурсосбереження, тоді як універсальні показники відображають ефективність використання всього ресурсосбереження шляхом комбінування декількох часткових показників.
- 3) Інші науковці вважають, що ресурсосбереження слід оцінювати з використанням системи показників, які не обов'язково зводяться до одного загального показника. Аргументом цієї позиції є те, що такий показник не може охопити всі аспекти ресурсосбереження.

Отже, у питанні оцінки ефективності ресурсобереження існують різні підходи, включаючи використання як кількісних, так і якісних показників, а також варіації щодо єдиності або розподіленості показників.

Деякі аспекти ресурсобереження не можуть бути адекватно оцінені шляхом кількісного аналізу. У таких випадках, рекомендується використовувати методи експертного опитування або анкетування працівників, щоб отримати оцінку.

Оцінка використання фінансового потенціалу підприємства має на меті дослідити, наскільки суб'єкт господарювання має достатні фінансові ресурси та ефективно їх використовує для досягнення поставлених цілей.

Для оцінки використання фінансового потенціалу, можна використовувати різноманітні показники. Наприклад, показники ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності можуть вказати на фінансову здатність підприємства та його здатність виконувати фінансові зобов'язання.(рис1.3)

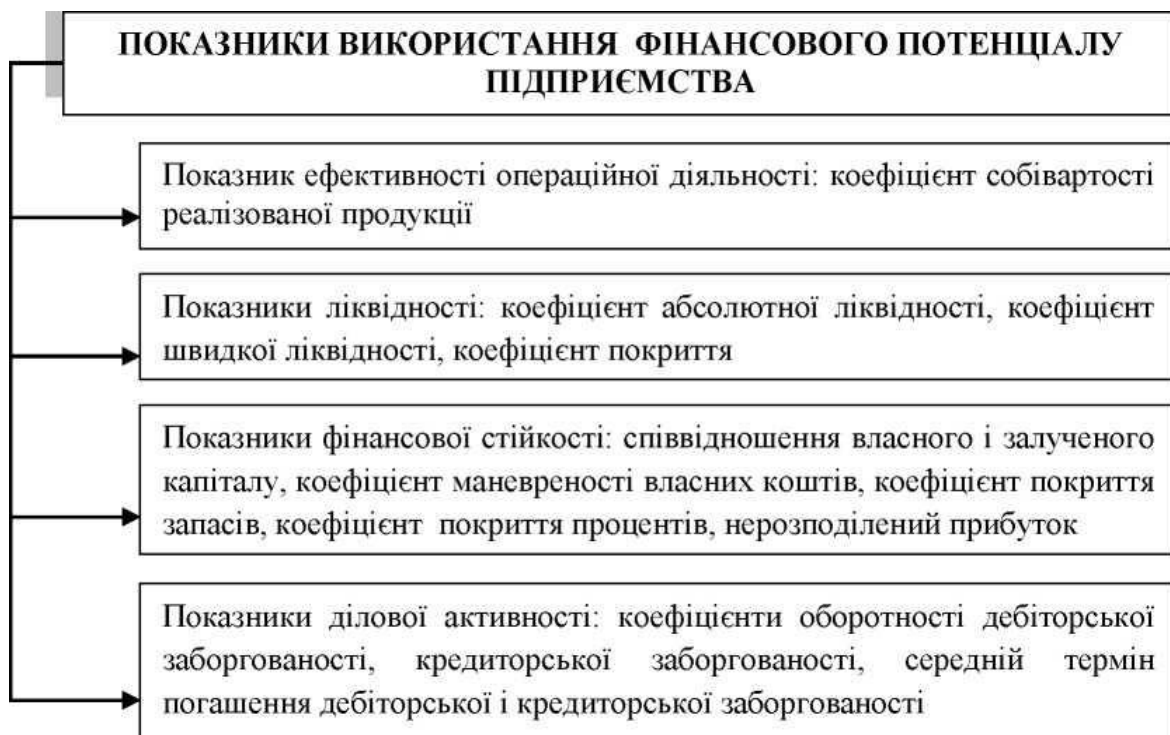

Рисунок 1.3 – Показники використання фінансового потенціалу підприємства

Оцінка використання матеріально-технічного потенціалу підприємства має на меті вивчення стану та рівня використання об'єктів, що є основою функціонування підприємства і вносять вагому частку у створення його доданої вартості.

Для цього пропонується використати різні групи кількісних показників для оцінки матеріально-технічного потенціалу: показники ефективності, показники стану та структури, показники використання технічного потенціалу, показники використання матеріального потенціалу та показники використання інфраструктурного потенціалу.

Серед показників ефективності цього потенціалу особлива увага заслуговує на показниках фондівддачі та ефективності перевезень. Показник фондівддачі є найбільш узагальненим показником оцінки використання всіх основних фондів без їх поділу на групи. А показник ефективності перевезень оцінює конкретну групу основних фондів - транспортні засоби, з урахуванням технічних та економічних аспектів ефективності, що особливо важливо для підприємств автомобільного транспорту.

На підставі отриманих результатів оцінки матеріально-технічного потенціалу підприємства зроблюється висновок про ефективність його використання. Виявлені резерви потужностей, які можуть бути явними або прихованими, а також виявлені дисбаланси у використанні даного потенціалу, становлять основу для визначення сильних і слабких сторін управління матеріально-технічним потенціалом підприємства.

Оцінка кадрового потенціалу включає в себе аналіз стану, рівня забезпеченості та використання кадрових ресурсів підприємства. На сьогоднішній день оцінка кадрового потенціалу є предметом дискусії. Розбіжності в трактуванні людини як активу є причиною невирішених суперечностей. Деякі вчені сумніваються у можливості об'єктивної оцінки, тоді як інші вважають її необхідною й доцільною. Обидві опозиційні групи наводять конкретні аргументи.

Визначення вартості людських ресурсів є корисним з погляду ефективного корпоративного управління. Важливо ідентифікувати основні фактори, що

впливають на людські ресурси, та моделювати результати їх зміни. Особливу увагу слід зосередити на інформації, яку можна легко виразити числовими показниками, такими як додана вартість на одного працівника або показники поведінки працівників.

Для оцінки використання кадрового потенціалу підприємства запропоновано використовувати наступні групи показників:

- Показники ефективності;
- Показники стану, структури та руху;
- Показники оцінки використання окремих компонентів кадрового потенціалу, зокрема психофізіологічного, освітньо-кваліфікаційного, соціального, мотиваційного та організаційного.

Особлива увага приділяється оцінці показників ефективності використання кадрового потенціалу, таких як продуктивність праці персоналу, зарплатоємність продукції, коефіцієнт випередження та коефіцієнт творчої активності. Отримані результати розрахунків порівнюються з рекомендованими стандартами для визначення оптимальності. Оцінка динамічних рядів показників дозволяє виявити основні тенденції у використанні кадрового потенціалу. Якісні характеристики кадрового потенціалу, як правило, оцінюються у балах або коефіцієнтах за допомогою методу кадрового аудиту, експертної оцінки або методу "ассесмент-центру". Метод "ассесмент-центру" включає спостереження спеціально навченими оцінювачами (асесорами) за поведінкою працівників у реальних робочих ситуаціях або під час виконання конкретних завдань, що дозволяє оцінити їх компетентність.

Результатом оцінки кадрового потенціалу є виявлення сильних сторін та резервів у його використанні.

Для оцінки використання інформаційного потенціалу, що включає ресурси інформатизації та інтелектуалізації підприємства, необхідні показники, які відображають процеси інформатизації та вивчення його ринкової та внутрішньої привабливості. Пропонується використовувати показники, такі як прибутковість акцій, співвідношення ринкової та балансової вартості акцій, співвідношення

прибутку підприємства до середньогалузових значень та показник нормальності прибутку.

Для підприємств, які не є суб'єктами корпоративних відносин, рекомендується використовувати ринковий підхід для оцінки зовнішньої репутації шляхом порівняння чистого прибутку та рентабельності підприємства з середньогалузовими показниками та тенденціями.

Оцінка процесів інформатизації, як вияв впровадження науково-технічного прогресу в інформаційній сфері підприємств, може бути здійснена шляхом аналізу витрат на інформатизацію. Ці витрати охоплюють розходи, пов'язані з придбанням активів (такі як комп'ютерна техніка, ліцензійне програмне забезпечення) і їх експлуатацією (включаючи ремонт техніки, інформаційні та телекомунікаційні послуги).

Результатом оцінки використання інформаційного потенціалу повинно бути висновок про формування зовнішньої репутації серед основних контрагентів, внутрішньої репутації серед персоналу, інтенсивності процесів інформатизації та якості інтелектуального кадрового забезпечення.

Якщо використовувати витратний підхід до оцінки, сума корпоративних витрат протягом вивчуваного періоду буде виражати організаційно-правову форму господарювання підприємства у вартісному вираженні.

Використання продуктивності праці як показника ефективного використання організаційного потенціалу може бути пояснено тим, що лише за умови ефективної організації взаємодії різних елементів ресурсів, співробітники підприємства можуть досягти високої продуктивності праці.

Серед показників використання організаційної структури, важливе місце займають витрати на аутсорсинг. Відомо, що аутсорсинг є ефективним засобом оптимізації витрат підприємства. Тому пропонується розраховувати не лише витрати на аутсорсинг, але й приведену економію, яку досягає підприємство завдяки застосуванню аутсорсингу.

Для оцінки організаційної культури переважно використовують результати анкетування персоналу підприємства. Особливо важливим у цьому контексті є

аналіз динаміки коефіцієнта плинності кадрів, який слугує показником сприйняття персоналом корпоративних норм.

На основі отриманих результатів дослідження організаційного потенціалу робиться висновок про загальний стан та ефективність його використання, а також окремих компонентів, що його складають.

Загальні особливості оцінки ефективності різних компонентів потенціалу свідчать про те, що кожен з них має свої унікальні особливості. Оцінка фінансового, матеріально-технічного та кадрового потенціалу зазвичай ґрунтується на кількісних показниках, отриманих в результаті досліджень. У той час як організаційний потенціал більше залежить від якісної оцінки його компонентів.

Крім того, доступ до інформації про різні компоненти потенціалу може бути різною за складністю, а сама інформація може мати різну вимірність і готовність до обробки. Такі різні аспекти ускладнюють процес оцінки та вимагають збору та аналізу різноманітної інформації з різних джерел.

Особливості оцінки кожного складового елемента ресурсосбереження наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Порівняльна таблиця оцінки елементів ресурсосбереження

Орієнтація на тип оцінки	Особливості оцінки елемента ресурсосбереження
Кількісна та якісна оцінка	Фінансовий потенціал - оцінка спирається на об'єктивну інформацію щодо фінансового стану підприємства; суб'єктивна оцінка зведена до мінімуму або відсутня взагалі.
	Матеріально-технічний потенціал - домінує оцінка з використанням кількісних показників; якісна оцінка застосовується дуже рідко.
	Кадровий потенціал - більшість аспектів оцінюється кількісно, якісні показники доповнюють кількісні.
	Інформаційний потенціал - більшість аспектів оцінюється у кількісному вимірі, окремі аспекти оцінюються виключно суб'єктивно.
	Організаційний потенціал - більш значущою є якісна оцінка, кількісна оцінка більше доповнює якісну.

Сформований набір показників, що відображає використання ресурсосбереження, становить основу для застосування різних методів оцінки, зокрема SWOT-аналізу та кореляційно-регресійного аналізу. SWOT-аналіз дозволяє вивчити середовище, виявити сильні і слабкі сторони, а також потенційні загрози і можливості. Кореляційно-регресійний аналіз дозволяє виявити зв'язки між різними показниками та побудувати економіко-математичні моделі.

Таким чином, запропонований підхід до вивчення використання ресурсосбереження поєднує якісну та кількісну оцінку за допомогою різних показників і методів. Центральним показником ефективності використання ресурсосбереження є чистий прибуток підприємства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕННЯ ПРАТ «CRAFTSERVICE»

2.1. Загальна характеристика та аналіз Приватного акціонерного товариства «CraftService»

Приватне акціонерне товариство "CraftService" знаходиться у місті Харків, на вулиці Валентинівській, за номером 12. Головною метою діяльності компанії є отримання прибутку шляхом розширеної підприємницької діяльності, яка включає пасажирські та вантажні перевезення, а також ремонт транспортних засобів для фізичних і юридичних осіб різних форм власності.

Головним завданням компанії є здійснення торговельно-господарської та іншої діяльності, спрямованої на отримання прибутку з вкладеного капіталу, а також задоволення соціально-економічних інтересів трудового колективу на основі отриманого прибутку.

Товариство з обмеженою відповідальністю "CraftService" займається різноманітною підприємницькою діяльністю з метою отримання прибутку. До предмету діяльності компанії входять наступні напрямки:

1. Організація та здійснення внутрішніх та міжнародних перевезень пасажирів і вантажів за допомогою автомобільного транспорту.
2. Гуртова та роздрібна торгівля.
3. Здійснення експортно-імпортних та товарообмінних операцій, включаючи торгівлю товарами та послугами.
4. Операції зі зберігання товарів, які отримані від фізичних та юридичних осіб.
5. Науково-дослідницька діяльність з розвитку автомобільного транспорту і функціонування прототипів.
6. Надання менеджерських послуг, включаючи керівництво проектами та іншими організаціями.
7. Реалізація інвестиційних проектів.

8. Надання різних послуг, таких як іноземні, посередницькі, агентські, в межах законодавства України.
9. Спільна підприємницька діяльність з іноземними підприємствами, включаючи створення спільних підприємств за установленими законодавством процедурами.
10. Оптова та роздрібна торгівля різноманітними товарами.
11. Ремонт і технічне обслуговування легкових автомобілів та інших транспортних засобів на замовлення.
12. Посередницькі послуги при купівлі-продажу виробничо-технічної продукції, паливно-мастильних матеріалів.
13. Інформаційне обслуговування.
14. Посередницькі послуги в області транспорту та побутового обслуговування.
15. Інші види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України.

Приватне акціонерне товариство "CraftService" має організаційну структуру, яка включає різні підрозділи під керівництвом їх керівників. Ця організаційна структура повністю відповідає вимогам і може забезпечити ефективну роботу підприємства в умовах конкурентного ринку.

Наразі структура підприємства включає основні напрямки, які представлені у рисунку 2.1.

Стратегічні цілі підприємства визначаються керівництвом з метою збільшення обсягів наданих транспортних послуг та забезпечення беззбитковості господарської діяльності. На підприємстві наявна достатня кількість різноманітного транспортного засобу. На території, що належить до автотранспортного підприємства, розташовані стоянки і криті бокси для збереження, ремонту і обслуговування автотранспорту. Ремонтні майстерні дозволяють проводити поточний ремонт агрегатів і вузлів транспортного засобу. Все це забезпечує належний технічний стан автомобільного парку, а також можливість проводити ремонт та діагностику вантажних і легкових автомобілів.

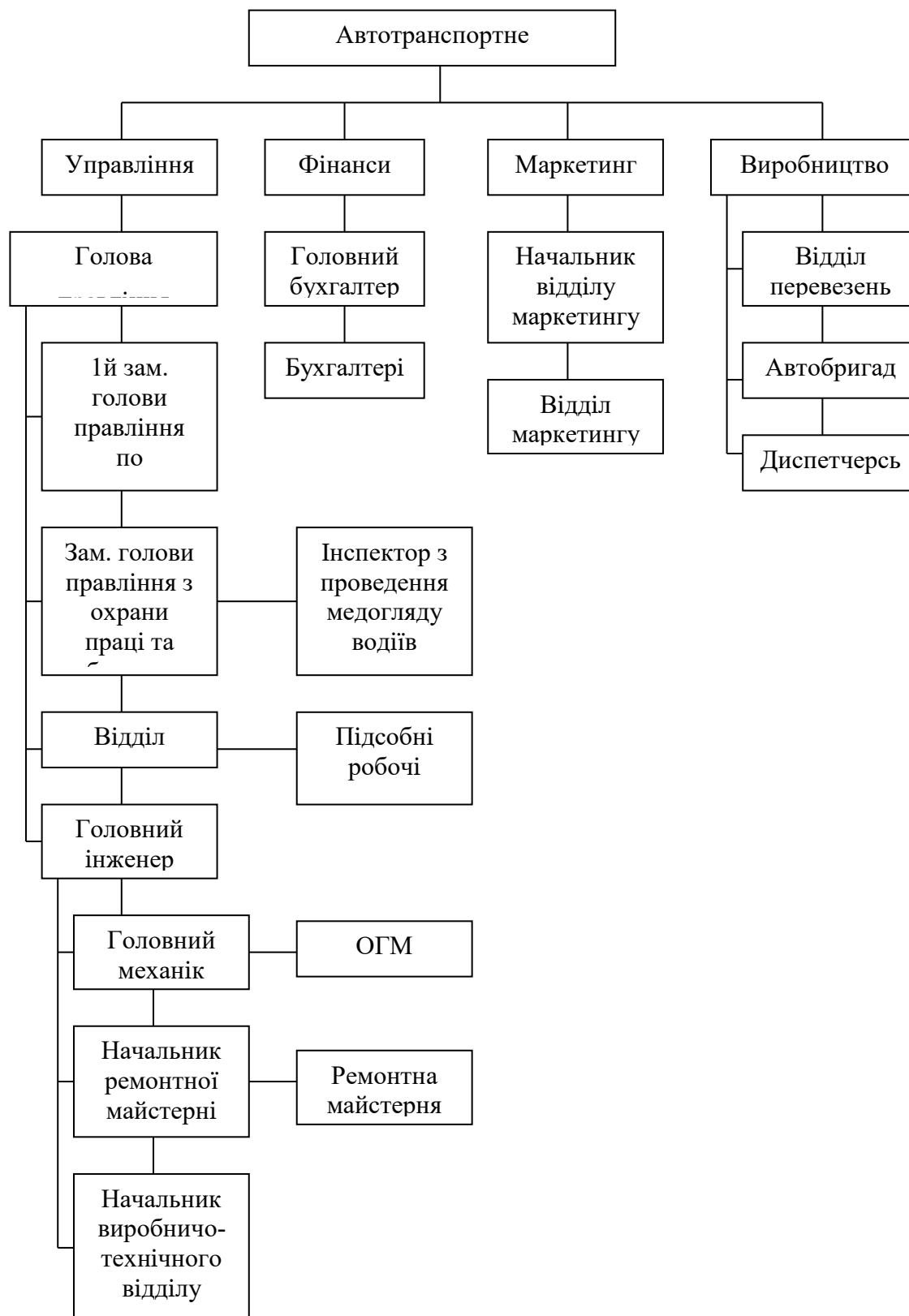

Рисунок 2.1 – Організаційна структура ПрАТ «CraftService»

Підприємство має кілька переваг, зокрема:

- Великий автотранспортний парк, що включає різноманітні транспортні засоби, включаючи спеціалізовані.
- Наявність виробничої бази, необхідної для технічного обслуговування та ремонту транспортного засобу.
- Глибоке розуміння ринку перевезень та основних маршрутів перевезення.

Дані про діяльність ПрАТ «CraftService» за останні 3 роки, включаючи обсяги перевезень та вантажообіг, наведені у таблиці 2.1.

Обсяг перевезень вказує на кількість перевезених або запланованих до перевезення вантажів та пасажирів. Вантажообіг є економічним показником роботи транспорту, який розраховується як добуток ваги перевезеного вантажу на відстань перевезення. Це відображає виконану або заплановану транспортну роботу, що витрачена на перевезення вантажів.

Згідно з даними таблиці 2.1, обсяг вантажних перевезень на підприємстві зростав щорічно протягом зазначених років, збільшившись у 2021 році в 2,14 рази порівняно з 2019 роком.

Таблиця 2.1 – Показники обсягів перевезень, вантажообіг та пасажирообіг ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2019
Обсяг вантажних перевезень, тис.т.	13255,1	20740,3	28358,8	1,56	2,14
Вантажообіг, тис. ткм	263504,5	398560,4	450685,3	1,51	1,71

Динаміка зміни вантажообігу підприємства у період з 2019 по 2021 роки наведена на рисунку 2.2. Проведений аналіз вантажообігу підприємства за період 2019-2021 років показав, що він зростав щорічно. Це свідчить про збільшення обсягів перевезень вантажів завдяки розширенню автопарку підприємства,

підтримці його в робочому стані і зростанню попиту на автомобільні вантажні перевезення. Загалом, за цей період вантажообіг зріс на 1,71 рази.

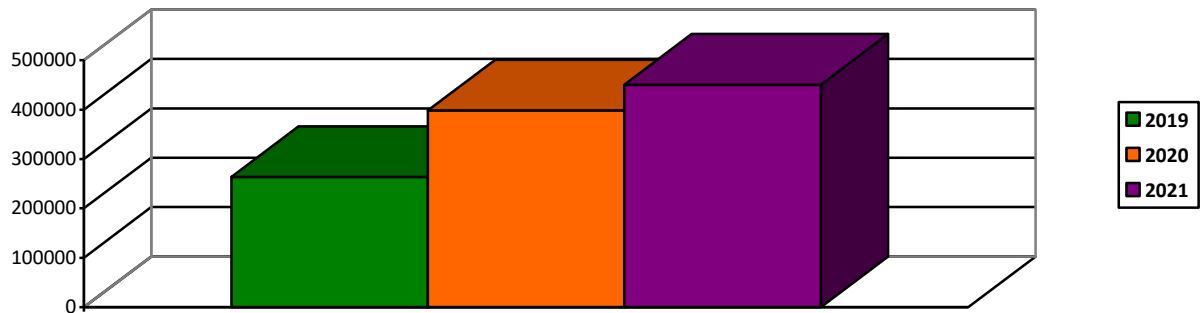

Рисунок 2.2 – Вантажообіг ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр.

Розрахунки структури перевезень ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 роки показали, що протягом всього періоду 99,9% від загального обсягу перевезень припадає на вантажні перевезення.

Дослідження обсягів і структури перевезень ПрАТ «CraftService» в період з 2019 по 2021 роки показало, що обсяги перевезень вантажів і пасажирів зростають, що сприяє збільшенню вантажообігу та пасажирообігу підприємства.

Далі буде проведений аналіз фінансово-економічних результатів діяльності ПрАТ «CraftService» за допомогою фінансової звітності. Дані про доходи ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 роки наведені в таблиці 2.2 та рисунку 2.4.

Таблиця 2.2 – Доходи ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції послуг	19503	23302	23571	1,19	1,21
Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг	16253	19418	19642	1,19	1,21
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	8528	11980	12105	1,40	1,42
Разом витрати	16202	19258	19357	1,18	1,19

Підприємство ПрАТ «CraftService» показує тенденцію до збільшення доходів в останні роки. У 2020 році дохід зріс на 19% в порівнянні з 2019 роком, а у 2021 році відбулося ще 1,3% зростання в порівнянні з 2020 роком. Ці показники свідчать про успішну господарську діяльність підприємства.

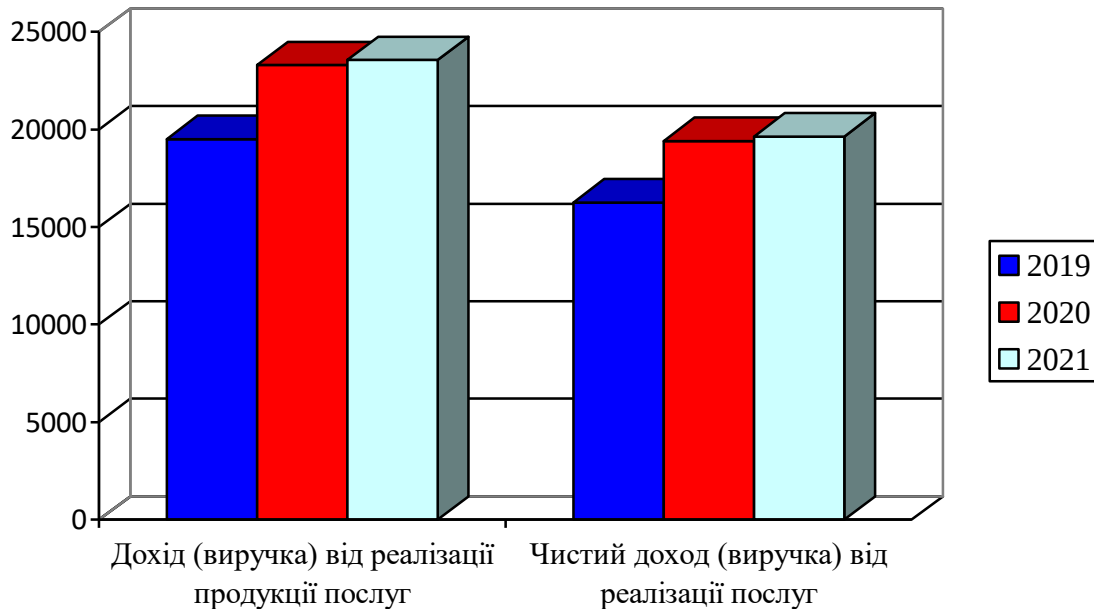

Рисунок 2.4 – Динаміка доходів ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр.

Структуру витрат ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр показано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка витрат ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2019
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	8528	11980	12105	1,40	1,42
Інші операційні витрати	7674	7278	7252	9,52	9,43
Разом витрати	16202	19258	19357	1,18	1,19

Аналіз витрат підприємства у період з 2019 по 2021 роки наведений на рисунку 2.5.

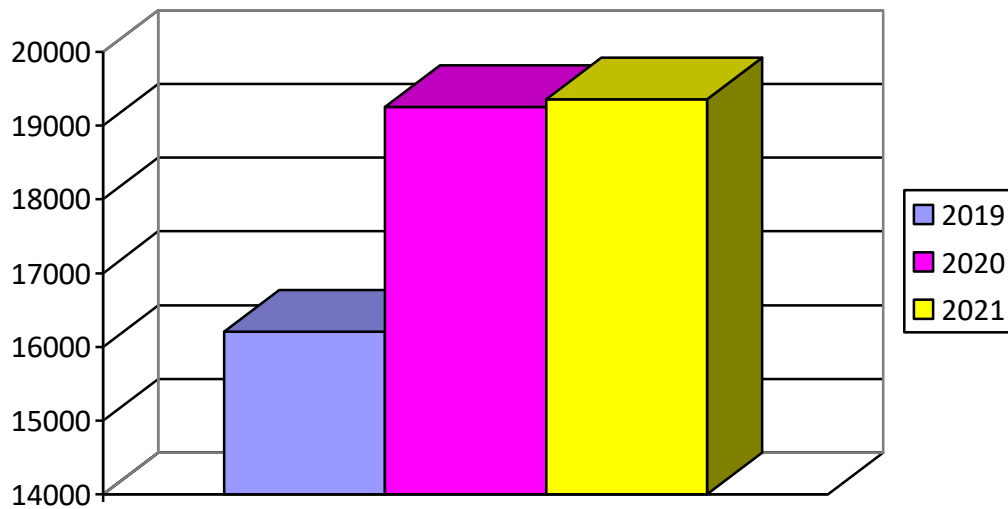

Рисунок 2.5 – Коливання витрат ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр.

Після проведеного аналізу витрат та собівартості послуг ПрАТ «CraftService» виявлено, що у 2020 році порівняно з 2019 роком витрати зросли на 18,9%, а у 2021 році порівняно з 2020 роком витрати збільшились на 19,5%. Зростання витрат пов'язане з впровадженням нових послуг, таких як відкриття станції технічного обслуговування та автострахування, що призвело до збільшення доходів підприємства і, відповідно, зростання витрат. Крім того, інфляційні процеси також мають значення, оскільки призводять до зростання вартості запасних частин та палива, що впливає на загальні витрати підприємства.

Ми здійснимо детальний аналіз операційних витрат підприємства ПрАТ «CraftService» за період з 2019 по 2021 роки, використовуючи дані з таблиці 2.4.

Проведений аналіз витрат ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр. за елементами показав, що матеріальні витрати зменшуються у період з 2021 по 2019 рік на 1,7%, витрати на оплату праці у 2021 році порівняно з 2019 роком зросли на 12,2% за аналізований період, підвищуються відрахування на соціальні заходи на 25%. Амортизаційні відрахування скорочуються на 75,6% за 2019-2021 рр. Інші операційні витрати ПрАТ «CraftService» зменшуються на 3,6% за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.4 – Динаміка витрат ПрАТ «CraftService» за елементами 2019-2021 рр.

Показники	Роки					
	2019		2020		2021	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
Матеріальні затрати	959,3	12,5	975,3	13,4	943	13,0
Витрати на оплату праці	2095	27,3	2082	28,6	2350	32,4
Відрахування на соціальні заходи	667,6	8,7	771,5	10,6	834	11,5
Амортизація	951,6	12,4	458,5	6,3	232	3,2
Інші операційні витрати	3000	39,1	2991	41,1	2894	39,9
Разом	7674	100,0	7278	100,0	7252	100,0

На основі представлених доходів і витрат, прибуток ПрАТ «CraftService» можна оцінити згідно з таблицею 2.5.

Таблиця 2.5 – Прибуток ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2019
Фінансовий результат до оподаткування	51	160	285	3,14	5,58
Податок на прибуток	12	32	57	2,67	4,75
Чистий прибуток (збиток)	39	128	228	3,28	5,84

У 2020 році в порівнянні з 2019 роком прибуток підприємства збільшився на 89 тис. грн, а у 2021 році порівняно з 2020 роком - на 1,78%. Динаміка прибутку

підприємства протягом періоду з 2019 по 2021 роки свідчить про ефективну виробничу і господарську діяльність підприємства.

Не зважаючи на те, що прибуток характеризує економічний ефект, отриманий в результаті діяльності підприємства, неможливо оцінити всі аспекти його виробничої і господарської роботи лише за допомогою прибутку. Тому при аналізі виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства застосовують систему відносних показників рентабельності.

2.2. Аналіз ефективності використання ресурсів ПрАТ «CraftService»

Останнім часом у бізнесі і наукових колах шириться думка, що працівники є найважливішим ресурсом підприємства. Вони цілеспрямовано використовують інші ресурси для виробництва продукції. Ефективне використання трудових ресурсів та їх належна кількісна забезпеченість мають велике значення для виконання робіт у відповідний обсяг і вчасно, ефективного використання обладнання, машин, механізмів і, в результаті, для обсягу виробництва, собівартості продукції, отримання прибутку та інших економічних показників.

Успіхи підприємства повністю залежать від якісного та кількісного складу колективу, внеску кожного працівника в спільну справу. Тому необхідно провести аналіз використання трудових ресурсів на підприємстві.

Головним показником чисельності працівників є їх загальна кількість, яка зазвичай фіксується на певну дату. В список працівників включаються як постійні, так і тимчасові співробітники, які були прийняті на роботу на строк від одного дня і більше. Проте до списку працівників не включаються особи, які залучені для виконання випадкових та одноразових робіт.

У додатку В наведена інформація щодо кількості працівників, їх якісного складу та професійного навчання ПрАТ "CraftService" за 2021 рік.

На початку 2019 року на підприємстві було зайнято 292 особи. Протягом року з них звільнилось 2 працівники, а на роботу було прийнято 6 нових

співробітників, що призвело до загальної чисельності працівників на кінець року - 296 осіб.

На початку 2020 року на підприємстві працювало 296 осіб. Протягом року 3 працівники пішли з роботи, а 9 нових співробітників було прийнято, що призвело до загальної чисельності працівників на кінець року - 302 особи.

На початку 2021 року на підприємстві було зайнято 302 особи. Протягом року 3 працівники звільнилися, а 8 нових співробітників було прийнято, що призвело до загальної чисельності працівників на кінець року - 307 осіб.

Таким чином, з початку 2019 року до кінця 2021 року кількість працівників на підприємстві збільшилась на 1,05 рази. Основними показниками руху працівників на підприємстві є:

1. Коефіцієнт вибуття працівників.

$$2019 \text{ р.} - K_{\text{в. пр.}} = 2/292=0,006;$$

$$2020 \text{ р.} - K_{\text{в. пр.}} = 3/296=0,010;$$

$$2021 \text{ р.} - K_{\text{в. пр.}} = 3/302=0,009.$$

2. Коефіцієнт надходження працівників.

$$2019 \text{ р.} - K_{\text{н. пр.}} = 6/296=0,020;$$

$$2020 \text{ р.} - K_{\text{н. пр.}} = 9/302=0,029;$$

$$2021 \text{ р.} - K_{\text{н. пр.}} = 8/307=0,026.$$

3. Загальний оборот чисельності працівників.

$$2019 \text{ р.} - 3 = (6 - 2 + 292)/292 = 1,014;$$

$$2020 \text{ р.} - 3 = (9 - 3 + 296)/296 = 1,020;$$

$$2021 \text{ р.} - 3 = (8 - 3 + 302)/302 = 1,016.$$

Згідно з наведеними розрахунками, ПрАТ "CraftService" мала найнижчу текучість кадрів у 2019 році. Кількість новоприйнятих працівників була незначною, оскільки коефіцієнти приходу працівників були дуже маленькими. За отриманими даними, для автотранспортного підприємства найкращим вважається той випадок, коли загальний оборот чисельності працівників наближається до одиниці або дорівнює їй.

Рисунок 2.6 надає аналіз руху працівників ПрАТ "CraftService" протягом 2019-2021 років.

Продуктивність праці визначає ефективність роботи конкретного робітника шляхом виробництва споживчої вартості або виконання корисної роботи. Вона відображає співвідношення між робочим часом і кількістю виробленої продукції. Чим більше продукції виробляється за одиницю робочого часу або чим менше часу потрібно на виробництво одиниці продукції, тим вища продуктивність праці. Висока продуктивність праці свідчить про більш плідну та економічну працю.

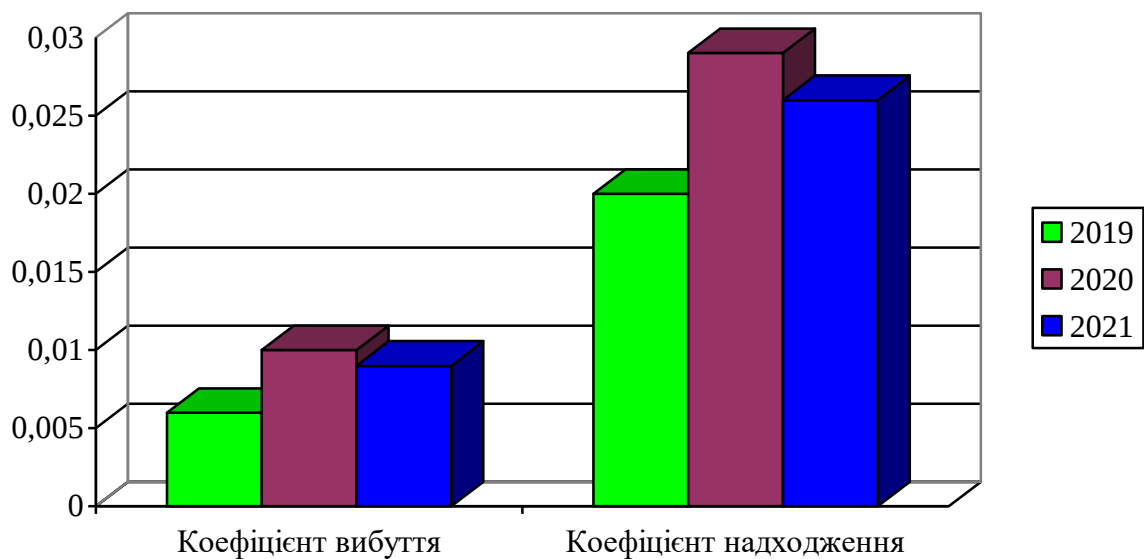

Рисунок 2.6 – Плинність працівників ПрАТ «CraftService» у 2019 – 2021 рр.

Продуктивність праці (Пп) підприємства визначається як обсяг виробленої продукції, що припадає на одну середньоспискову особу протягом року. Цей показник використовується для оцінки ефективності використання робочої сили та вимірюється у виробничих одиницях на працівника за певний період.

$$Пп = \frac{Д}{Ч} \quad (2.9)$$

Де Пп – продуктивність праці, грн.;

Д – виручка від реалізації, грн.;

Ч - середньоспискова чисельність працівників, осіб.

2019р. $Пп = 16253/296 = 54,91$;

2020р. $Пп = 19418/302 = 64,30$;

2021р. $Пп = 19642/307 = 63,98$.

Аналіз показників продуктивності праці ПрАТ «CraftService» представлений в таблиці 2.6 і на рисунку 2.7.

З таблиці 2.6 видно, що кількість працівників підприємства постійно збільшується. Інформація для аналізу отримана з даних табельного обліку та відділу кадрів.

Таблиця 2.6 – Динаміка продуктивності праці ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 роки

Показники	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2019
Доходи (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	19503	23302	23571	1,19	1,21
Кількість працівників, чол.	296	302	307	1,02	1,04
Продуктивність праці	54,91	64,30	63,98	1,17	1,16

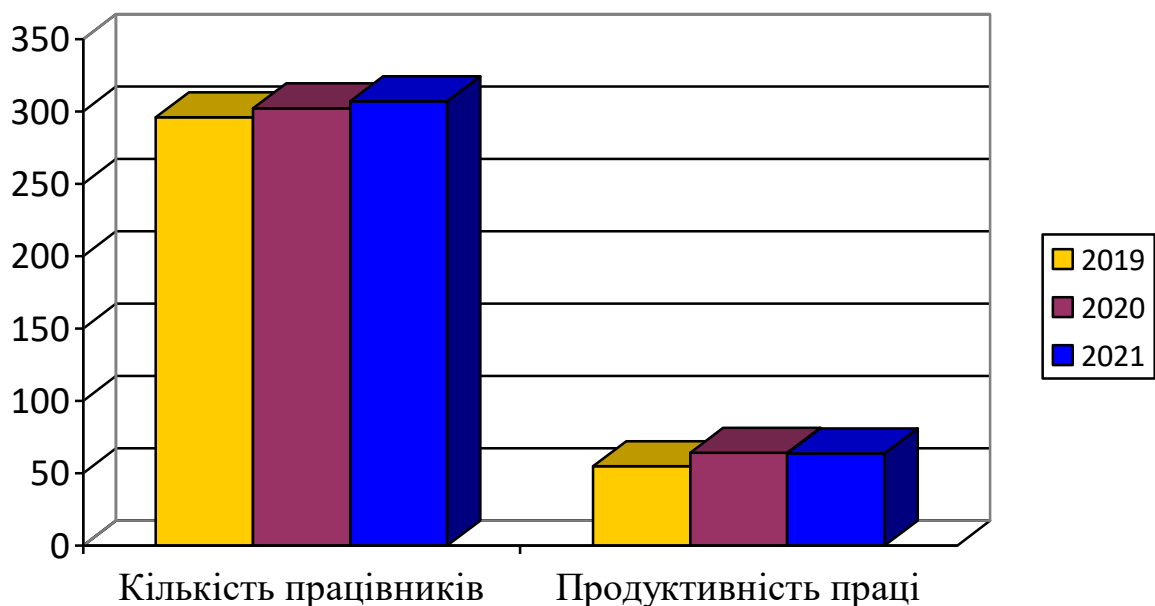

Рисунок 2.7 – Динаміка продуктивності праці ПрАТ «CraftService» за 2019-2021 роки

На ПрАТ «CraftService» спостерігається зміна чисельності персоналу та динаміка продуктивності праці в грошовому вираженні. Збільшення чисельності працівників на підприємстві відбувається завдяки розширенню присутності на ринку транспортних перевезень, збуту запасних частин, відкриттю станції технічного обслуговування у 2020 році та відділу автострахування у 2021 році.

Проведений аналіз використання трудових ресурсів показав, що загалом можна дати позитивну оцінку ефективності їх використання. Однак, слід звернути увагу на те, що на підприємстві існують резерви підвищення їх використання.

Оборотні засоби є частиною засобів виробництва, які повністю споживаються у кожному виробничому процесі (циклі) і переносять свою вартість на вартість виробленої продукції або на вартість наданих послуг.

1. Оборотність коштів в розрахунках, оборотів (K_{op}), визначається як співвідношення чистого доходу до середнього залишку оборотних коштів. Коефіцієнт обертання мобільних коштів (обігових коштів) вказує, скільки разів здійснили обороти обігові кошти підприємства протягом року. Оптимальний рівень цього показника становить більше 18.

$$K_{op} (2019) = 16253 / 451,2 = 36,02;$$

$$K_{op} (2020) = 19418 / 489,4 = 39,67;$$

$$K_{op} (2021) = 19642 / 480,7 = 40,86.$$

2. Оборотність коштів в розрахунках, днів (D_{op}), представляє середній час обороту обігових коштів і розраховується як відношення кількості днів в періоді до коефіцієнта обертання обігових коштів. Оптимальне значення цього показника становить менше 20 днів.

$$D_{op} (2019) = 360 / 36,02 = 10;$$

$$D_{op} (2020) = 360 / 39,67 = 9,07;$$

$$D_{op} (2021) = 360 / 40,86 = 8,81.$$

3. Оборотність виробничих запасів, оборотів (K_{oz}), визначається як відношення собівартості реалізованої продукції до суми середніх виробничих запасів. Коефіцієнт обертання виробничих запасів показує, скільки разів здійснили

обороту виробничі запаси підприємства протягом року. Оптимальний рівень цього показника становить більше 8 оборотів.

$$K_{oz} (2019) = 8528 / 20,5 = 416;$$

$$K_{oz} (2020) = 11980 / 30,8 = 389;$$

$$K_{oz} (2021) = 12105 / 38,3 = 316.$$

4. Оборотність виробничих запасів, в днях (Двз), розраховується шляхом відношення кількості днів у році до показника оборотності виробничих запасів, в оборотах. Коефіцієнт обертання виробничих запасів вказує, скільки оборотів здійснили виробничі запаси підприємства за рік. Оптимальний рівень цього показника становить менше 45 днів.

$$D_{oz} (2019) = 360 / 416 = 0,86;$$

$$D_{oz} (2020) = 360 / 389 = 0,93;$$

$$D_{oz} (2021) = 360 / 316 = 1,14.$$

5. Тривалість оперативного циклу (Топц) визначається як сума показників оборотності коштів у розрахунках, в днях, та оборотності виробничих запасів, в днях. Оптимальний рівень тривалості оперативного циклу становить менше 60 днів.

$$T_{ц} (2019) = 12,22 + 0,86 = 13,08;$$

$$T_{ц} (2020) = 11,52 + 0,93 = 12,45;$$

$$T_{ц} (2021) = 11,26 + 1,14 = 12,4.$$

Результат аналізу показників використання оборотних засобів вказує наступне: оборотність коштів у розрахунках в оборотах у ПАТ "CraftService" перевищує оптимальне значення, що вимагає уваги і подальшого аналізу з боку фахівців підприємства. Оборотність коштів у розрахунках в днях менше 20, що відповідає оптимальному значенню і свідчить про нормальну роботу підприємства. Оборотність виробничих запасів значно перевищує оптимальні норми, що свідчить про успішну діяльність підприємства в цьому аспекті. Тривалість оперативного циклу знаходиться в припустимих межах (менше 60 днів), що є позитивним для підприємства. Оборотність оборотних засобів єдиним показником, який не відповідає нормативному значенню, тому потребує

детального аналізу з боку фахівців підприємства. Оборотність власного капіталу відповідає нормі. Аналіз показників використання оборотних засобів підприємства свідчить про відповідність показників встановленим нормам і успішну роботу підприємства в цілому.

2.3 Розробка заходів щодо підвищення ефективності ресурсосбереження ПРАТ «CRAFTSERVICE»

Головна задача, яку необхідно вирішити для підвищення ефективності виробництва, полягає в досягненні максимально можливого результату при оптимальному використанні різних ресурсів, таких як праця, матеріали, фінанси і інші. Важливим критерієм ефективності виробництва на рівні економіки в цілому є зростання продуктивності праці. Цей критерій можна кількісно виміряти за допомогою системи показників, які оцінюють економічну ефективність виробництва.

Система показників економічної ефективності виробництва охоплює різні групи показників:

1. Узагальнюючі показники, які відображають співвідношення між задоволенням ринкових потреб і використанням ресурсів.
2. Показники ефективності використання праці, такі як трудомісткість продукції, ефективність використання робочого часу і економія оплати праці.
3. Показники ефективності використання виробничих засобів, такі як фондівіддача основних засобів і ефективне використання активів.
4. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів, такі як матеріаломісткість продукції, ефективне використання сировини і матеріалів, та економія матеріальних витрат.
5. Показники ефективності використання фінансових ресурсів, такі як оборотність коштів, відношення капіталовкладень до виробничих потужностей і рентабельність інвестицій.

6. Показники якості продукції, які відображають поліпшення якості і відповідність продукції світовим стандартам.

Підвищення ефективності використання основних виробничих засобів може бути спрямоване по двом основним напрямкам:

- 1) Екстенсивний напрямок, який передбачає збільшення часу роботи основних виробничих засобів. Це може бути досягнуто шляхом підвищення робочого часу або впровадження додаткових змін в роботі обладнання.
- 2) Інтенсивний напрямок, який орієнтований на підвищення віддачі засобів праці на одиницю часу. Це можна досягти шляхом вдосконалення технологій, впровадження автоматизації та раціоналізації процесів виробництва.

Основними шляхами підвищення ефективності використання основних активів підприємства є:

- Поліпшення складу, структури і стану основних засобів підприємства. Це може включати модернізацію, реконструкцію та заміну застарілого обладнання.
- Удосконалення планування, управління і організації праці та виробництва. Ефективне розподіл ресурсів, встановлення оптимальних графіків роботи, покращення координації між виробничими підрозділами можуть позитивно позначитися на використанні основних засобів.
- Зниження фондомісткості, підвищення фондовіддачі та продуктивності праці на підприємстві. Це може бути досягнуто шляхом оптимізації використання ресурсів, вдосконалення технологій та навичок працівників.
- Розширення та покращення системи стимулювання праці та інших факторів, що сприяють підвищенню ефективності використання основних засобів.

Оптимальність строків експлуатації основних засобів, зокрема активної частини, відповідно до їх первинного технологічного призначення, є однією з ключових умов для підвищення ефективності відтворювальних процесів. Зміни в періоді експлуатації можуть мати різний вплив на ефективність відтворення та

використання знарядь праці, враховуючи як скорочення, так і збільшення цього періоду.

Скорочення періоду експлуатації основних засобів, з одного боку, сприяє прискоренню їх оновлення, зменшенню морального старіння та зниженню витрат на ремонт і експлуатацію. З іншого боку, це може призвести до зростання собівартості продукції через включення більших амортизаційних витрат, а також вимагати додаткових інвестиційних ресурсів для розширення виробничих потужностей у сфері автотранспортних послуг.

Збільшення терміну функціонування основних засобів дозволяє знизити щорічний обсяг заміни витрачених засобів праці і спрямовувати більше ресурсів на розширене відтворення. Проте, це може призвести до зниження загальної продуктивності наявних основних засобів. Тому, оптимальні строки експлуатації машин і устаткування повинні бути такими, що забезпечують найменші витрати суспільної праці на їх виготовлення і використання протягом усього періоду функціонування.

Висновки соціальних досліджень свідчать, що найзначущим фактором, який впливає на раціональний термін експлуатації, є щорічні амортизаційні відрахування та середньорічні витрати на ремонт. Це відкриває можливість використовувати простий метод оптимізації строків експлуатації, шляхом мінімізації загальної суми цих економічних показників.

Для розширення відтворення основних засобів можна вжити наступних заходів: технологічного модернізації існуючого підприємства, оновлення виробництва та розширення наданих послуг, а також розширення виробничих потужностей підприємства.

Варто відзначити, що хоча ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей ще не досягнуто на повну міру, існують свої обмеження. Важливим фактором для подальшого поліпшення ефективності є швидке освоєння проектних потужностей і впровадження нових автомобілів, агрегатів, вузлів та устаткування. Це є важливим резервом для подальшого

розвитку як екстенсивного, так і інтенсивного використання основних засобів та виробничих потужностей.

Сьогодні автомобільний транспорт потребує державної підтримки для забезпечення інвестиційних ресурсів процесів відтворення. Ця підтримка включає дві основні цілі.

Перша ціль - просте відтворення основних виробничих засобів з метою доведення їх зносу до нормативного рівня. Ця ціль має бути досягнута в короткостроковий термін.

Друга ціль - розширене відтворення на інноваційній основі, яке є стратегічною метою подальшого розвитку автомобільного транспорту в цілому.

Під відтворенням рухомого складу автомобільного транспорту розуміється постійний процес своєчасного оновлення, модернізації та підтримки. Оновлення означає заміну старих основних засобів на нові аналогічні засоби або на більш сучасні з поліпшеними техніко-економічними характеристиками, які відповідають європейським стандартам якості, екологічності та іншим вимогам. Модернізація передбачає заходи, спрямовані на покращення техніко-економічних показників функціонування основних засобів, такі як збільшення потужності, підвищення якості надаваних послуг, збільшення терміну корисного використання. Ці заходи базуються на заміні застарілих агрегатів і вузлів автомобілів на більш сучасні, створені в результаті нових інноваційних розробок. Підтримка включає комплекс заходів, таких як технічний огляд та поточний ремонт рухомого складу, що сприяють тривалішому використанню одиниць рухомого складу.

Управління ресурсосбереженням підприємства є складним процесом, спрямованим на раціональне використання, нарощування та оптимізацію ресурсного потенціалу з метою досягнення поставлених цілей і забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємства.

Управління ресурсосбереженням включає три основні задачі: формування, використання і відтворення ресурсного потенціалу.

Формування ресурсного потенціалу передбачає ідентифікацію та створення напрямків підприємницьких можливостей, його структуризацію і побудову

організаційних форм для стабільного розвитку та ефективного ресурсного відтворення.

Використання ресурсного потенціалу підприємства передбачає мобілізацію ресурсів, які були виявлені під час формування цього потенціалу. Відтворення ресурсного потенціалу підприємства спрямоване на постійне оновлення виробництва продукції з меншим споживанням ресурсів та вищою якістю, що є необхідною складовою загальної структури ресурсного потенціалу підприємства.

У наукових дослідженнях вчених виділяють декілька підходів до управління ресурсосбереженням підприємства: системний, процесний, процесно-системний та ситуаційний. Системний підхід розглядає ресурсний потенціал підприємства як систему, в якій елементи взаємодіють між собою, звертаючи увагу на синергетичний ефект.

Система управління ресурсосбереженням включає визначення параметрів продукції, товарів або послуг підприємства («вихід системи»), а також необхідних для їх виробництва ресурсів та факторів зовнішнього середовища, в якому підприємство функціонує («вхід системи»).

Процесний підхід до управління ресурсосбереженням розглядає його як комплекс послідовних, безперервних та взаємопов'язаних управлінських функцій, дій і процесів, спрямованих на досягнення поставлених цілей підприємства.

Процесно-системний підхід поєднує ознаки вищезазначених підходів та сприяє найбільш ефективному використанню всіх компонентів ресурсного потенціалу підприємства.

Ситуаційний підхід базується на забезпеченні максимальної адаптації до умов конкретної ситуації в процесі управління ресурсосбереженням підприємства і на використанні альтернативних шляхів досягнення цілей.

На підставі наукових досліджень можна розробити модель управління ресурсосбереженням транспортного підприємства з використанням процесно-системного підходу, яка представлена на рисунку 2.8.

Рисунок 2.8 – Схема управління ресурсосбереженням транспортного підприємства на основі процесно-системного підходу

Схема управління ресурсосбереженням транспортного підприємства відображає оптимальну комбінацію процесів, методів, засобів, принципів та функцій управління, яка формується шляхом економічних важелів, що враховують основні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища і спрямована на досягнення максимального економічного ефекту діяльності транспортного підприємства з урахуванням фактичних параметрів його функціонування.

Однією з основних цілей управління ресурсосбереженням підприємства є зміцнення його конкурентних позицій і збільшення прибутку шляхом ефективного використання ресурсного потенціалу.

Управління ресурсосбереженням підприємства включає такі задачі, як оптимальне використання ресурсного потенціалу, підвищення ефективності управління ресурсами, розвиток та зростання ресурсного потенціалу підприємства.

Основні ролі управління ресурсосбереженням підприємства включають наступні:

- Планування: формулювання місії та цілей підприємства, аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, визначення потенціалу та можливостей його розвитку, розробка стратегій формування та використання ресурсного потенціалу.
- Організація (регулювання): розподіл завдань, повноважень і відповідальності щодо формування і використання ресурсного потенціалу, забезпечення реалізації можливостей та формування основ подальшого розвитку ресурсного потенціалу підприємства, регулювання процесів. •
- Мотивація: забезпечення максимальної реалізації трудового потенціалу управлінців і працівників, які є активною складовою підприємницької діяльності.
- Контроль: встановлення критеріїв і стандартів оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу, його діагностика, перевірка відповідності використання ресурсів підприємства встановленим стандартам та нормативам, порівняння з планами та програмами,

визначення відповідності використаних можливостей виявленим показникам, коригувальні дії.

Формування та ефективне функціонування системи управління ресурсосбереженням підприємства ґрунтується на наборі принципів, які включають науковий підхід, оптимізацію, комплексність, об'єктивність, економічність, гнучкість, оперативність, адаптивність, безперервність, інноваційність та інші.

Методи управління включають різноманітні способи та прийоми, які керівна система використовує цілеспрямовано на об'єкт (такий як виробничий колектив або окремих працівників) для досягнення заданої мети. Основні методи управління включають економічні (використання матеріальних стимулів, економічне планування, бюджетування), адміністративні або організаційно-розпорядчі (законодавчі акти, положення, статuti, директиви, організаційні норми щодо витрат сировини, палива, енергії, інструментів, інструкції, правила, вимоги, акти, протоколи, доповідні записки, листи, заяви, накази, розпорядження, вказівки), правові (встановлення відповідальності організації та осіб за виконання планів та дотримання умов безпеки руху, забезпечення, збереження вантажів, встановлення термінів доставки), соціально-психологічні (соціальне планування, моральні стимули, методи формування колективів та соціально-психологічного клімату в колективі) та дисциплінарні методи (видача зауважень, накладення догани, переміщення посадових осіб, звільнення тощо).

Зазвичай, структура ресурсосбереження підприємства включає такі види ресурсів, як матеріальні, трудові (кадрові), фінансові та інформаційні. У деяких випадках також враховуються технологічні, інвестиційні, інноваційні та нематеріальні ресурси. Однак, наша думка полягає в тому, що в структурі ресурсного потенціалу бажано мінімізувати кількість груп ресурсів, а першочерговою задачею при формуванні потенціалу підприємства є використання людських, матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів.

Отже, ресурсний потенціал підприємства представляє собою сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також вміння та здатності працівників ефективно використовувати ці ресурси. Цей потенціал

використовується для досягнення місії підприємства, а також для реалізації поточних та стратегічних цілей організації.

Фінансові ресурси підприємства включають грошові кошти, які знаходяться у розпорядженні організації. Ці ресурси можуть бути представлені як фондові, наприклад, готівка або кошти на банківських рахунках, так і нефондові активи. Фінансові ресурси підприємства можуть змінюватися через суспільний обмін на інші види ресурсів. Вони включають власні кошти, які належать самому підприємству, а також залучені кошти, які отримані від зовнішніх джерел. Крім того, до фінансових ресурсів може відноситися цільове фінансування, спрямоване на певні проекти або завдання підприємства.

Нематеріальні ресурси охоплюють ресурси, які мають безматеріальну форму. Вони можуть бути інтелектуальними і інформаційними. Інтелектуальні ресурси транспортного підприємства включають права на користування землею, програмне забезпечення, винаходи, товарні знаки, фірмове найменування, ліцензії, бази даних, організаційну структуру, контракти з клієнтами та інші. Ці ресурси формують потенційні можливості підприємства і надають йому конкурентну перевагу. Інформаційні ресурси включають будь-які носії інформації, які зберігаються на матеріальних об'єктах. Це можуть бути транспортні листи, графіки, довідники, карти, GPS, електронні джерела інформації та інше. Інформаційні ресурси є важливими для підприємства, оскільки вони містять необхідну інформацію для ефективного функціонування та прийняття рішень.

Оптимізація структури ресурсного потенціалу підприємства спрямована на досягнення ефективного використання різних видів ресурсів шляхом створення синергетичного ефекту між ними. Це дозволяє задовольнити більше потреб, використовуючи менше ресурсів, що сприяє збільшенню обсягу виробництва або надання послуг. Фінансування ресурсного потенціалу може здійснюватись як за рахунок власних коштів, так і шляхом залучення кредитів.

Оптимізація використання ресурсів на підприємстві включає низку заходів для досягнення ефективного використання ресурсного потенціалу. Ці дії включають стратегічне планування реалізації ресурсного потенціалу, аналіз ефективності використання різних типів ресурсів, оцінку потенціалу ресурсів,

використання резервів для збереження та розвитку ресурсів, а також оцінку відповідності обраній стратегії та внесення коригувань. Під час управління використанням ресурсів підприємства застосовуються коригувальні заходи, спрямовані на оптимізацію обсягів матеріальних, трудових, фінансових та інтелектуальних ресурсів, а також на поліпшення структури ресурсного потенціалу.

Фактори зовнішнього та внутрішнього середовища значно впливають на управління ресурсосбереженням транспортного підприємства. Транспортні компанії взаємодіють з різними сторонами зовнішнього середовища, такими як клієнти, постачальники, конкуренти, регіональні та місцеві органи влади. Для досягнення своїх економічних цілей підприємства використовують різні методи, такі як маркетингова діяльність, стратегії ціноутворення, конкурентна боротьба, партнерства та інші способи співпраці. Зміни в структурі попиту на вантажні та пасажирські перевезення, розвиток транспортної інфраструктури, державне регулювання тарифікації та привабливість галузі для інвестицій мають значний вплив на діяльність транспортних підприємств.

Для транспортного підприємства внутрішнє середовище визначається такими ключовими факторами, як технології транспортної доставки для пасажирів і вантажів, наявність матеріальних ресурсів, організаційна структура підприємства, маркетингові та логістичні стратегії, фінансовий стан підприємства і рівень кваліфікації персоналу. Ці елементи внутрішнього середовища мають велике значення для ефективного функціонування транспортного підприємства.

Розроблена система управління ресурсосбереженням транспортного підприємства призначена для всебічного контролю та оптимізації всіх аспектів ресурсного потенціалу з метою досягнення більшої ефективності їх використання та розвитку перспективних напрямків діяльності підприємства. Ця система враховує зміни, які відбуваються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі підприємства, і приймає відповідні коригувальні заходи для забезпечення успішності та стійкості підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На підставі проведеного дослідження можемо сформулювати такі висновки теоретико-методичних засад ресурсозбереження:

Категорія «ресурсозбереження» має широкий та різноплановий характер. Її економічний зміст полягає у взаємодії ресурсів, можливостей та здатностей економічної системи. Ресурси визначаються як об'єкти економічної дійсності, які можна використовувати для досягнення певної мети. Можливості характеризують наявність сприятливої тенденції розвитку об'єктивної економічної дійсності для реалізації потенціалу економічної системи. Здатності, з свого боку, виступають як внутрішні умови для реалізації потенціалу економічного суб'єкта.

Розроблена система управління ресурсозбереженням транспортного підприємства забезпечує комплексний підхід до керування всіма компонентами ресурсного потенціалу підприємства з метою підвищення ефективності їх використання та реалізації перспективних напрямків його розвитку. При цьому система враховує зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі діяльності.

Категорія «ресурсозбереження» в економіці має економічну сутність, яка трактується на основі таких підходів: ресурсного, результативного та підходу можливостей і здатностей. Ресурсна концепція базується на ідеї, що потенціал є сукупністю ресурсів або їх потужністю, необхідною для досягнення певної мети. За результативним підходом потенціал розглядається як результат діяльності економічної системи. Підхід можливостей і здатностей розглядає його як відповідну (згідно з назвою) сукупність елементів. Економічний потенціал виступає як властивість економічної системи використовувати сформовані компетенції та наявні можливості для досягнення бажаних результатів в конкретних умовах простору та часу.

Структура економічного потенціалу складається з трьох рівнів - ресурсного, функціонального і стратегічного. Ресурсний потенціал визначається як система наявних ресурсів у підприємства і тих, які воно може мобілізувати та використовувати для ефективної діяльності. Як системне утворення, ресурсний

потенціал володіє ознаками динамічності, оптимальності і адекватності структури, і на нього поширюється дія закону синергії. Ресурси є об'єктивною основою ресурсного потенціалу.

Виходячи з діалектичної єдності носія ресурсу і його змісту, конфігурація елементного складу ресурсного потенціалу матиме такий вигляд: технічні, просторові, паливно-сировинні, кадрові, організаційні, фінансові, інформаційні та ділові ресурси.

Для оцінки використання ресурсосбереження підприємства проводиться аналіз стану ресурсного потенціалу в цілому і його окремих компонентів, а також ефективності їх використання в середовищі, в якому діє суб'єкт господарювання. Одним із ключових показників використання ресурсного потенціалу є чистий прибуток підприємства. Вимірюючи прибуток, можна зробити висновок про те, наскільки успішно підприємство використовує свої ресурси з метою забезпечення ефективності своєї діяльності.

Пропонована методика оцінки використання ресурсного потенціалу передбачає послідовне проведення кількох процедур. По-перше, визначається набір оцінних показників для кожного компонента ресурсного потенціалу. По-друге, проводиться дослідження цих показників і виявлення основних тенденцій і залежностей між ними. По-третє, моделюється вплив основних показників на чистий прибуток підприємства. По-четверте, прогнозуються значення основних показників ресурсного потенціалу. По-п'яте, виявляються напрямки оптимізації використання ресурсного потенціалу. По-шосте, розробляються стратегії оптимізації ресурсного потенціалу підприємства. Нарешті, прогнозується динаміка чистого прибутку підприємства на основі оптимізаційних стратегій використання його ресурсного потенціалу.

У другому розділі було проведено дослідження діяльності ПрАТ "CraftService", орієнтованої на досягнення прибутку на вкладений капітал і задоволення соціально-економічних інтересів трудового колективу через здійснення торговельно-господарської та інших відповідних видів діяльності.

Результати аналізу вантажообігу підприємства за трьома роками від 2019 до 2021 року свідчать про щорічне зростання обсягів перевезень. Це зростання обумовлене збільшенням автопарку підприємства, підтриманням його в працездатному стані і збільшенням попиту на автотранспортні послуги. В цілому, вантажообіг збільшився в 1,71 рази протягом зазначеного періоду.

Аналіз пасажирообігу підприємства показав, що кількість перевезених пасажирів комфортабельними автобусами ПрАТ «CraftService» зросла на 1,18 рази протягом останніх трьох років. Це свідчить про позитивну динаміку перевезень і показує, що споживачі цінують якісні послуги, які надає підприємство. За цей період пасажирообіг збільшився вдвічі.

Проблема підвищення продуктивності виробництва полягає у максимізації результату, отриманого за витратою ресурсів. У макроекономічному масштабі основним критерієм ефективності виробництва є зростання продуктивності праці. Цей критерій відображається через систему економічних показників виробництва.

Оптимальність строків експлуатації основних засобів, зокрема активної частини, є однією з головних умов підвищення ефективності відтворювальних процесів. Скорочення або збільшення періоду експлуатації мають різний вплив на ефективність відтворення та використання знарядь праці.

Одним з головних напрямків економії матеріальних ресурсів на підприємстві є збільшення надання послуг за тих самих умов перевезень. Зменшення втрат у виробничому процесі є також важливим напрямком економії матеріальних ресурсів. Для досягнення цієї мети потрібно забезпечити належні умови зберігання та перевезення матеріальних ресурсів, пасажирів і вантажів, а також раціонально використовувати паливо і матеріали під час подальшої обробки у виробничому процесі. Ефективна система економічного стимулювання працівників також має важливе значення для економії матеріальних ресурсів.

Результати проведеного дослідження показали, що застосування заходів, спрямованих на розширення основних засобів, прискорення обороту оборотних засобів, зменшення витрат на матеріали та підвищення продуктивності праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацький О.Ф. Економічний потенціал підприємства: навчальний посібник/ за заг. ред. проф. О.Ф. Балацького, проф. О.М. Теліженка. Суми: Університетська книга. 2014 . 724 с.
2. Бачевський Б. Є., Заблудська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 400 с.
3. Британська Н. Н., Левицька І. В. Стратегії підприємства в процесі конкурентної боротьби. *Економічні студії: науково-практичний економічний журнал*. 2017. № 2 (15). С. 64-71.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Київ. Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
5. Горбоконь В.Ю. Формування ресурсного потенціалу автотранспортних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 4 (166). С. 182-191.
6. Герасимчук О. Шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Економічний простір*. 2020. №153. С. 40-45.
7. Димченко О. В., Хайло Я. М., Рудаченко О. О. Завдання розвитку управлінського обліку в технології ресурсозбереження. *Бізнес Інформ*. 2018. №10. С. 429–435.
8. Дячков, Д., Соколовська, Є., Лютий, Д. Управління ресурсозбереженням на підприємствах агропродовольчої сфери: інноваційний аспект. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. (2(02)), С.179-185.
9. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3 / відп. ред. С.В. Мочерний. Київ: Видавничий центр «Академія». 2002. 952 с.
10. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3. Київ: Видавничий центр «Академія». 2002. 952 с.
11. Жилінська Л.О. Основні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства. *Економічний часопис-XXI*. 2012. №9-10. с. 53-56.

12. Іванова Т. В. Екологізація природокористування та політика ресурсозбереження в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2019. № 4. 123-125 с.
13. Калюжна Н.Г. Потенціал системи управління підприємством: методологія, оцінювання та моделювання: монографія. Луганськ: СПД Рєзніков В.С. 2013. 543 с.
14. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. Київ: Центр початкової літератури. 2005. 352 с.
15. Кучер Г. Фінансовий потенціал економічного розвитку: теоретичний аспект. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 4. С. 92-105.
16. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: автореф. дис... д-ра екон. наук. Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Харків, 2006. 36 с.
17. Лепьохіна О. В. Фінансова та економічна взаємозалежність потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7. С.127- 136.
18. Маркетинговий потенціал регіону: проблеми та шляхи подолання: Монографія. Ужгород: Ліра. 2009. 208 с.
19. Маслак О.І. Особливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. №6 (77). с. 124-129
20. Материнська О.А., Ярова А.О. Ресурсний потенціал підприємства: проблеми та шляхи його вирішення. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=22031> (дата звернення 18.05.2023)
21. Мікловда В. П., Пітюлич М. М. , Мешко В. В. Електроенергетичний комплекс Карпатського регіону: фінансово-економічний аспект: монографія. Ужгород: ФОП Бреза А.Е. 2012. 152 с.
22. Потенціал підприємства: формування, управління та розвиток: Колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Прохорової В.В. Харків: видавництво «НТМТ». 2013. 320 с.

23. Плікус І.Й. Потенціал підприємства, його оцінка й трансформація. *Фінанси України*. 2012. №4. с. 91-105.
24. Рогова О.С. Теоретичні основи процесу формування потенціалу підприємства URL: http://www.rusnauka.com/27_NII_2008/Economics/35254.doc (дата звернення 20.05.2023)
25. Селезень О. М. Оцінка фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 4. С. 96-99.
26. Семенов Г., Плаксюк О. Оцінювання ефективності використання основних виробничих фондів в акціонерному товаристві. *Економіка та підприємництво. Держава та регіони*. 2010. №2. С. 188-191.
27. Сердак С.Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання. *Академічний огляд*. 2008. № 2. С. 83–88.
28. Смирнов І.Г., Косарева Т.В. Транспортна логістика: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури. 2008. 224 с.
29. Храпкіна В. В. Управління ресурсозбереженням підприємства / Храпкіна В. В., Бондаренко Г. С. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 3 (120). С. 51-58. URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-3-8>
30. Христенко Л.М. Особливості ресурсного забезпечення діяльності підприємства. *Економіка і регіон*. 2019. № 6. С. 115-119.
31. Шаманська О.І. Сучасні підходи до оцінювання ефективності управління ресурсозбереженням підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 3.
32. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ. 2004. 699 с.